

Életiskola

SZTEHLO GÁBOR (1909–1974)

His Life Was His School

GÁBOR SZTEHLO (1909–1974)

KATALÓGUS / CATALOGUE

EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS MÚZEUM

2024. november 12. – 2025. június 22.

Életiskola

Sztehlo Gábor (1909–1974)

His Life Was His School

Gábor Stehlo (1909–1974)

Evangélikus Gyűjteményi Kiadványok
C sorozat 6.

Sorozatszerkesztő
Zászkaliczky Zsuzsanna

1. Papp Júlia: „Pulszky Ferencz ajándoka”. 2016
2. KENYÉR ÉS BOR SZÍNÉBEN. Az úrvacsora kortárs szemmel. 2020
3. SZERETETNEK ELEDELE. A tápláléktól a teljes közösségig. 2021
4. A MI SÁNDORUNK. Petőfi az evangélikus oktatás útvesztőiben. 2023
5. SZOLGÁK VAGY SZOLGÁLÓK? Evangélikus diakonisszák Magyarországon. 2024

Életiskola
Sztehlo Gábor (1909–1974)
His Life Was His School
Gábor Sztehlo (1909–1974)

KIÁLLÍTÁSI KATALÓGUS | EXHIBITION CATALOGUE

EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS MÚZEUM

2024. november 12. – 2025. június 22.

E EVANGÉLIKUS
ORSZÁGOS
GYŰJTEMÉNY
MÚZEUM

Evangélikus Országos Múzeum
Budapest, 2025

Életiskola – Sztéhlo Gábor (1909–1974) *His Life Was His School* – Gábor Sztéhlo (1909–1974)

A kiállítás kurátorai // Curators: Borókay Zsófia, Kertész Botond

A kiállítást kivitelezte // Exhibition designer: Ágoston István

Grafika // Graphic design: Rezessy Szabolcs

Múzeumpedagógia // Workshops for students: Borókay Zsófia

Kölcsönző intézmények // Lending institutions

Evangélikus Országos Gyűjtemény – Könyvtár (EOK) és Levéltár (EOL) // Lutheran Central Collection –Library (EOK) és Archive (EOL)
Herättäjä–Yhdistys

Hatvani Evangélikus Egyházközség //Lutheran Church, Hatvan

Holokauszt Emlékközpont (HDKE) // Holocaust Memorial Center

Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM-MDK) // Hungarian Museum of Architecture and Monument
Protection Documentation Center

Nagytarcsai Evangélikus Egyházközség // Lutheran Church, Nagytarcsa

Sztéhlo Gábor Evangélikus Szeretetszolgálat // Gábor Sztéhlo Lutheran Charity

Kölcsönző magánszemélyek // Private lenders

Andrási Andor, Drenyovszky Mihályné Sárosi Anna, Labossa Péter, Lehel Anikó,
Kalincsák Balázs, Ócsai Jánosné, Schermann Ákos, Vígh Ildikó

A katalógust szerkesztette // Editor: Borókay Zsófia

Tervezés és tördelés // Catalogue design: Rezessy Szabolcs

Szakmai észrevételek // Hungarian copy-editing: Hafner Zoltán és Zászkaliczky Zsuzsanna

Angol szöveg // English text: Borókay Zsófia

Angol nyelvi lektor // English language editing: David Robert Evans

Műtárgyfotók // Artwork photos: Kohári Csaba

A kurátori szövegek szerzője // Curator's texts: Kertész Botond

A katalógustételek szerzői // Catalogue items: Borókay Zsófia (B.Zs.) és Kertész Botond (K. B.)

Tartalom

Bevezető

Sztehlo Gábor életpedagógiája	7
Gábor Stehlo's Pedagogy of Life	9

Katalógus

I. Család, gyermekkor, iskolák	12
I. Family, Childhood, Schooling	13
II. Teológus és segédlelkész évek	20
II. Theologian and Assistant Pastor	21
III. A nagytarcsai évek	38
III. Stehlo's Years in Nagytarcsa	39
IV. Missziói és kórházlelkészi munka	60
IV. Missions and Work as Hospital Chaplain	61
V. Az embermentő	64
V. Saving Lives	65
VI. A Pax gyermekotthon vezetője	74
VI. As Head of the Pax Children's Home	75
VII. Budapesti segédlelkészi szolgálat	116
VII. Assistant Pastoral Ministry in Budapest	117
VIII. Szeretetintézmények vezetője	120
VIII. Head of Charities	121
IX. Az emigráció évei	138
IX. Years in Emigration	139

Kronológia	168
------------	-----

Chronology	170
------------	-----

Válogatott bibliográfia	173
-------------------------	-----

Selected bibliography	173
-----------------------	-----

Az időszaki kiállítás Sztehlo Gábor halálának
50. évfordulója alkalmából jött létre.

Támogatók // Sponsors:

Nemzeti Kulturális Alap

Magyarországi Evangélikus Egyház

Magyarországi Zsidó Örökség Alapítvány

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

1909–1974

Sztechlo Gábor életpedagógiája

Sztechlo Gábor (1909–1974) evangélikus lelkész soha nem szerzett pedagógus diplomát. Ma mégis tanumányi ösztöndíj és evangélikus iskola is viseli a nevét, gyermeknevelő munkásságát pedig könyv mutatja be. Halálának ötvenedik évfordulóján megrendezett kiállításunk címében azonban nem ezért szerepel az iskola szó. Sztechlo változatos életét az embermentés mellett a folyamatos tanítás és tanulás is meghatározta.

Nincsen legjobb iskola, csak az adott személyiség számára legjobb iskola létezik. Sztechlo Gábor nem a korszak legjobb iskolájában, a budapesti evangélikus (fasori) gimnáziumban talált rá hivatására, hanem a soproni líceumban. Finnországban ösztöndíjas teológusként a népfőiskola nyűgözte le. E skandináv iskolatípust a magyar evangélikus hagyományokba integrálva valósította meg Nagytarcsán. Népfőiskoláját Tessedik Sámuel (1742–1820) szarvasi evangélikus lelkészről nevezte el, aki a 18. században alapított olyan reformiskolát, amely az elméleti tudás mellett a praktikus ismeretekre is nagy figyelmet fordított. Sztechlo Gábor 1944–45-ben is mindent megtett azért, hogy az otthonaiban menedéket talált gyerekek a fizikai mellett mentális épségben éljék túl az üldöztetés és az ostrom megpróbáltatásait. Ennek volt fontos eszköze az „iskola”, a gyerekek rendszeres tanítása az adott lehetőségek között. A pincében született meg a nagy demokráciaiskola, Gaudiopolis gondolata. A Jó Pásztor-, majd

Pax-gyermekotthon Gaudiopolis „állama” mellett természetesen iskolának is helyet adott. Fiatal, tehetséges, elkötelezett pedagógusok tanítottak itt a reformpedagógiák széles eszköztárát felhasználva úgy, hogy a tudás közvetítése mellett a traumák feldolgozását is segítették. Az evangélikus szeretetintézmények élén Sztehlo Gábor mindent megtett azért, hogy munkatársai a magukkal hozott elhivatottságuk mellé magas szintű szakképesítést is szerezzenek, hogy a legelesettebb idősök és fogyatékkal élők is megkapják a legmagasabb fokú gondoskodást.

Az iskolaszervező Sztehlo maga is sokat tanult életpályája során. Mély és meggyőződéses, hitvallásos hite nem akadályozta meg abban, hogy tanuljon népi íróktól, a reform- és a marxista pedagógiából vagy Bárczi Gusztávtól, a magyar gyógypedagógia megteremtőjétől. Soha nem bukott meg azokon a vizsgákon, amelyek elé a 20. század kegyetlen magyar történelme állította. Empátiája és tévedhetetlen erkölcsi érzéke mindig elvezette azokhoz, akiknek a legnagyobb szükségük volt a segítségre – a szegényparasztsághoz, a fajgyűlölet üldözöttjeihez, az osztálygyűlölet áldozataihoz, az életkoruk és betegségük miatt kirekesztettekhez. Hite szerint Krisztus adott számára elég erőt, bátorságot, szervezőkészséget, kapcsolatokat, segítőtársakat, hogy minden alkalommal megtalálja a segítségnyújtás leghatékonyabb eszközeit.

„Jó pap holtig tanul” – a jó pedagógus pedig holta után is tanít. Reménységünk szerint a bemutatott képek, személyes tárgyak nemcsak az emlékezést és emlékeztetést segítik, hanem Sztehlo Gábor példáján keresztül tanítanak is bennünket saját életiskolánk végig járásához.

1909–1974

Gábor Sztehlo's Pedagogy of Life

Lutheran pastor Gábor Sztehlo (1909–1974) never earned a degree in education. Yet today, a school scholarship and a Lutheran school bear his name, and a book is dedicated to his work in children's education. Yet that is not why the word 'School' is in the title of our exhibition marking the fiftieth anniversary of Sztehlo's death. In addition to saving lives, Sztehlo's own varied life was marked by constant teaching and learning.

There is no best school; there is only the best school for a given personality. Gábor Sztehlo did not find his vocation in the best school of his time, the Lutheran (Fasor) Gymnasium in Budapest, but in the Lyceum in Sopron. In Finland, as a theologian on a scholarship, he was impressed by folk high schools. He integrated this Scandinavian type of school into the Hungarian Lutheran tradition and established one in Nagytarcsa, near Budapest. He named his folk high school after Samuel Tessedik (1742–1820), a Lutheran pastor from Szarvas, who founded a 'reform' school in the 18th century that paid great attention to practical as well as theoretical knowledge. In 1944–45, Gábor Sztehlo continued to do his utmost to ensure that the children who found refuge in his homes survived their ordeal of persecution and siege in physical as well as mental health. It was in the cellar that the idea of the school of democracy, Gaudiopolis, was born. The Good Shepherd, later the Pax children's home in addition giving birth to the 'state'

of Gaudiopolis (City of Joy), it of course provided its own school as well. Young, talented, dedicated teachers taught there, using a wide range of reform pedagogical tools, helping to process trauma as well as to impart knowledge. As the head of the Lutheran charities, Gábor Sztehlo did his utmost to ensure his staff brought with them a high level of professionalism alongside their dedication, so that the most vulnerable elderly and disabled could also receive the highest level of care.

The school organiser Sztehlo himself learned a great deal in the course of his career. His deep and convinced religious faith did not prevent him from learning from folk writers, from reform and Marxist pedagogy, or from Gusztáv Bárczi, the founder of modern special needs education. He never failed the tests that the cruel Hungarian history of the 20th century set him. His empathy and unerring moral sense always led him to those who needed help the most: the poor peasantry, the victims of racist persecution and of class hatred, and those excluded by age and illness. On each occasion he believed that Christ had given him the strength, courage, organisation, contacts and helpers to find the most effective means of helping.

According to the Hungarian proverb, 'A good priest learns as long as he lives', and a good teacher teaches even after he dies. It is our hope that the exhibited pictures and personal objects will not only help us to remember and recall Gábor Sztehlo, but also, through his example, teach us to walk through the schools of our own lives.

Katalógus
Catalogue

1909–1926

I. Család, gyermekkor, iskolák

A Sztéhlo család büszke volt „ároni” származására – arra, hogy az 1600-as évektől az 1800-as évekig lelkészek sorát adta az evangélikus egyháznak. Valódi lelkészcsalád-sors volt osztályrészük: a Kárpát-medence szinte minden sarkába eljutottak Gömörtől (ma Szlovákia) egészen Bács megyéig (ma Szerbia). A család mélyen beágyazódott az evangélikus egyházba, rokoni kapcsolatok sokasága kötötte össze a Sztehlókat más evangélikus lelkészdinasztiákkal. Sztéhlo Gábor ágán dédapja, András (1816–1899) volt az utolsó lelkész a családban. Losonci esperes, majd budai lelkész volt, így kerültek Sztéhlo Gábor közvetlen felmenői a fővárosba. Sztéhlo András fia, Kornél jogász volt, az egyház szolgálatát az oltár helyett a „zöld asztalnál” (az egyházkormányzatban) folytatta a budai gyülekezet felügyelőjeként (világi vezetőjeként).

Sztéhlo Gábor édesapja, Sztéhlo Aladár is jogász végzettséget szerzett, ügyvéd, majd táblai bíró volt. Egy Magyarországon letelepedett svájci üzletember lányát, Haggemacher Mártát vette feleségül. A Haggemacherek először a gabonakereskedelemben, majd a fellendülő élelmiszeriparba fektettek be – a 21. századból nézve legfontosabb érdekelttségük a Dreher-féle kőbányai sörgyárban volt. Sztéhlo Gábor nagypolgári jólétben született a „boldog békeévek” alkonyán.

Az 1909. szeptember 25-én született Sztéhlo Gábor számára a családi háttér anyagi jólétet, kiterjedt kapcsolatrendszert és erős kulturális kötődést is jelentett. A családi házból hozta magával a szorgos polgári munka értékét, az európai tájékozódást természetes módon magába foglaló hazaszeretetet és az evangélikus egyházhoz való kötődést. Sztéhlo Aladárnak nagy családja volt – Gábor a hat gyermek közül a harmadik. Gábor az iskolai tanulmányokkal sokat küzdött: a Deák téri evangélikus elemi után a budai ciszterci, majd a Lónyay utcai református, utána pedig a budapesti (fasori) evangélikus gimnáziumba írták be. Érettségi előtt egy évvel végül a soproni evangélikus líceumba került. Az ifjúsági munka alapjaival a cserkészletben ismerkedett meg. Sztéhlo Gábor a fasori gimnáziumban talált élethivatására, elhívása Sopronban erősödött meg. Ekkor döntött arról, hogy ősei hivatását újra követve lelkészi pályára megy.

1909–1926

I. Family, Childhood, Schooling

The Sztehlo family was proud of its Lutheran roots, having given pastors to the Lutheran Church from the 1600s to the 1800s. Their destiny was like life in many families of pastors: they travelled to almost every corner of the Carpathian Basin, from Gömör (today in Slovakia) to Bács county (today in Serbia). The family was deeply embedded in the Lutheran Church, with many kinship ties linking the Sztehlos to other Lutheran pastoral dynasties. On Gábor Sztehlo's side, his great-grandfather András (1816–1899) was the last pastor in the family. He was deacon of Losonc (today in Slovakia) and later pastor at Buda, which is how the direct ancestors of Gábor Sztehlo came to the Hungarian capital. His son, Kornél, was a lawyer, continuing his service for the church at the 'green table' (the church government) instead of the altar, as the lay leader of the Buda congregation.

Gábor Sztehlo's father, Aladár Sztehlo, also graduated as a lawyer, and later as a judge of the court. He married Márta Haggenmacher, the daughter of a Swiss businessman who had settled in Hungary. The Haggenmachers invested first in the grain trade and then in the booming food industry; seen in hindsight, their most important business interest was in the Dreher brewery in Kőbánya. Gábor Sztehlo was born into upper-middle-class prosperity in the twilight of the so-called peaceful 'golden era' of the Austro-Hungarian Monarchy.

For Gábor Sztehlo, born on 25 September 1909, his family background also meant material prosperity, an extensive network of contacts, and strong cultural ties. From the family home he brought with him the values of hard work, a patriotism that naturally included a European orientation, and a connection to the Lutheran Church. Aladár Sztehlo had a large family; Gábor was the third of six children. Gábor struggled with his schooling: after the Lutheran elementary school at Deák Square, he was enrolled in the Cistercian School in Buda, then in the Reformed School on Lónyay Street, and then in the Lutheran (Fasor) High School in Budapest. A year before his graduation he was finally admitted to the Lutheran Lyceum in Sopron. He was introduced to the basics of youth work through scouting. Gábor Sztehlo found his life's vocation at the Fasor High School, one he confirmed in Sopron. It was then that he decided to take up his ancestral vocation again, starting a career as a pastor.

I.1. Sztehlo Aladár,
Sztehlo Gábor édesapja,
1930-as évek | Magán-
tulajdon

*Aladár Sztehlo, father
of Gábor Sztehlo, 1930s
Private collection*

I.2. Sztéhlo András,
Katalin, Gábor, 1910
Magántulajdon

András, Katalin, Gábor
Sztéhlo, 1910
Private collection

I.3. Sztéhlo
Márta, Éva,
Gábor, András,
Katalin, 1913
körüli
Magántulajdon

*Márta, Éva,
Gábor, András,
Katalin Sztéhlo,
c. 1913 | Private
collection*

I.4. Sztéhlo Márta, Éva, Gábor, András, Katalin, 1915 | Magántulajdon
Márta, Éva, Gábor, András, Katalin Sztéhlo, 1915 | Private collection

I.5. Sztehlo Kata,
1926
Magántulajdon

*Kata Sztehlo, 1926
Private collection*

I.5. Sztehlo Kata,
Gábor, Éva és
Márta,
1920-as évek vége
Magántulajdon

*Kata, Gábor, Éva
and Márta Sztehlo,
late 1920s Private
collection*

1927–1935

II. Teológus és segédlelkész évek

Sztehlo Gábor 1927 és 1931 között volt a soproni teológiai fakultás hallgatója. Kiváló tanárok – mások mellett Podmaniczky Pál, a magyarországi bel- és külmiszió elkötelezett munkása – és kiváló évfolyamtársak erősítették meg elhivatását. Utóbbiak közül érdemes megemlítenünk a 20. század egyik legjelentősebb teológusa, Dietrich Bonhoeffer későbbi tanítványának, Lehel Ferencnek a nevét, aki Stehlo Gábor sógora lett. Ekkor járt a teológiára Keken András is, akit szociális érzékenysége és a vészkorszakban végzett embermentő tevékenysége köt össze vele. Stehlo Gábor szobatársként találkozott Toivo Laitinen finn teológussal, az ő közvetlen hatására töltötte az 1931–32-es tanévet ösztöndíjasként Finnországban. A finn tapasztalatok élete végéig meghatározták munkásságát – nemcsak a finn „felébredtek” lelkiségéből, hanem egyház- és közösségépítő tapasztalataiból is sokat alkalmazott a későbbiekben.

Változatos és virágzó egyházi élet várt a két világháború között munkába álló ifjú lelkészekre – de nem volt könnyű feladatuk. Stehlo Gábort először a fasori gyülekezetbe rendelték ki. A hitoktatói és ifjúsági munka később is hasznosítható tapasztalatokkal és kapcsolatokkal gazdagította. Két év után már önálló helyre került, a frissen alakuló, hatvani misziói gyülekezetbe. Stehlo Gábor itt annak az egyházépítési korszaknak vált közvetlen részesévé és formálójává, amelynek leginkább megfogható jele az ekkor épült hatvannál több evangélikus templom. Budapest külső kerületei és közvetlen agglomerációja mellett főleg olyan kisvárosokban alakultak gyülekezetek, ahol az evangélikus-ságnak korábban nem voltak gyökerei.

Hatvan éppen ilyen újonnan alakuló, kisvárosi gyülekezet volt. Helyi gyökerek nélküli, nagy többségében a trianoni békediktátum után menekülésre kényszerült munkásokból, tisztviselőkből kellett új közösséget létrehozni és annak anyagi alapjait is megteremteni. A jelentős vasúti csomópontként szolgáló város bőven kínált munkaalkalmat az elcsatolt részekről érkező vasutasoknak. Stehlo Gábor megfelelt a kihívásnak, életképes gyülekezetet hozott létre és templomot építtetett, amelyet 1935. szeptember 1-jén szentelt fel az egyházkerület püspöke.

1927–1935

II. Theologian and Assistant Pastor

Gábor Sztéhlo was a student at the Theological Faculty of Sopron between 1927 and 1931. His vocation was strengthened by excellent teachers – among others, Pál Podmaniczky, a committed missionary in Hungary and beyond Hungary's borders – and by excellent classmates. Among the latter, it is worth mentioning Ferenc Lehel, a disciple of Dietrich Bonhoeffer, one of the most important theologians of the 20th century, and who later became Gábor Sztéhlo's brother-in-law. András Keken, who also attended theological college in these years, is linked to Gábor Sztéhlo by his social sensitivity and his work saving people during the Holocaust. Gábor Sztéhlo met the Finnish theologian Toivo Laitinen as a roommate, and under his direct influence he spent the academic year 1931-32 on a scholarship in Finland. The Finnish experience influenced his work for the rest of his life – he not only drew on the spirituality of the Finnish 'awakened ones', but also on his church- and community-building experiences.

A varied and thriving church life awaited the young pastors who came to work between the two world wars – but it was not an easy task. Gábor Sztéhlo was first assigned to the congregation at the Fásor. His work as a religious teacher and youth worker later provided him with useful experience and contacts. After two years, he was assigned to the newly-formed mission church in Hatvan. Here Gábor Sztéhlo became a direct participant and shaper of the church-building era: more than sixty Lutheran churches were built in this period. In addition to the outer districts of Budapest and its immediate agglomeration, congregations were mainly established in small towns where Lutheranism had previously had no roots.

Hatvan was just such a newly-formed, small-town church. Without local roots, most of the workers and civil servants who had been forced to flee from areas Hungary lost after the Trianon peace treaty had to create a new community and also establish its financial foundation. The town, which served as a major railway junction, offered plenty of work opportunities for railway workers coming from the annexed parts of historical Hungary. Gábor Sztéhlo rose to the challenge, established a viable congregation, and built a church that was consecrated by the bishop of the diocese on 1 September 1935.

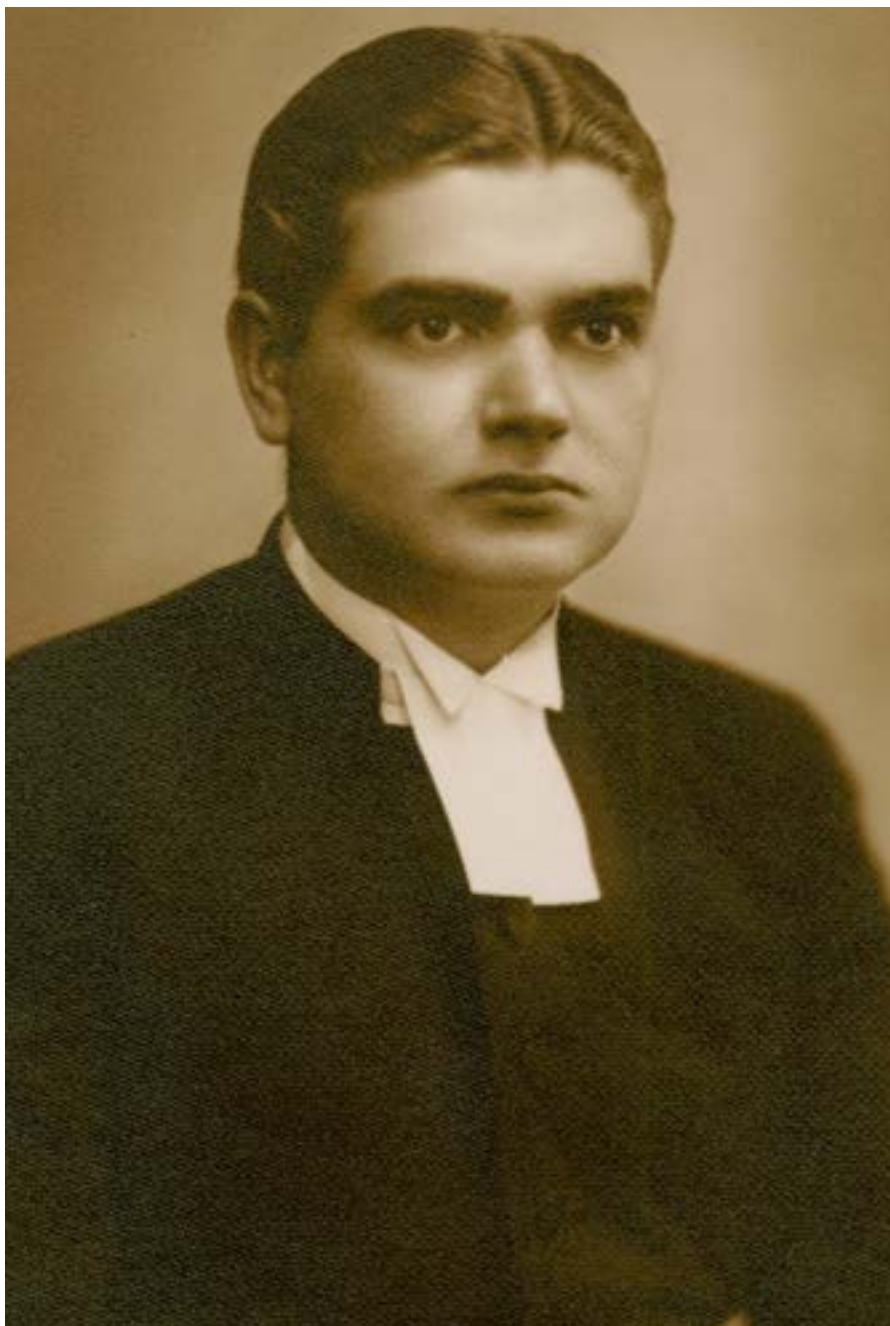
II.1. Podmaniczky
Pállal teológusként,
1930 körül | EOM

*With Pál
Podmaniczky, as a
theologian, around
1930 | EOM*

II.2. Ösztöndíjként a Finnországból való hazaindulás előtt, 1932 tavasza
Herättäjä-Yhdistys

*In Finland on a scholarship, just before departure, 1931-1932
Herättäjä-Yhdistys*

II.3. Fiatal lelkészként
Magántulajdon

*As a young pastor
Private collection*

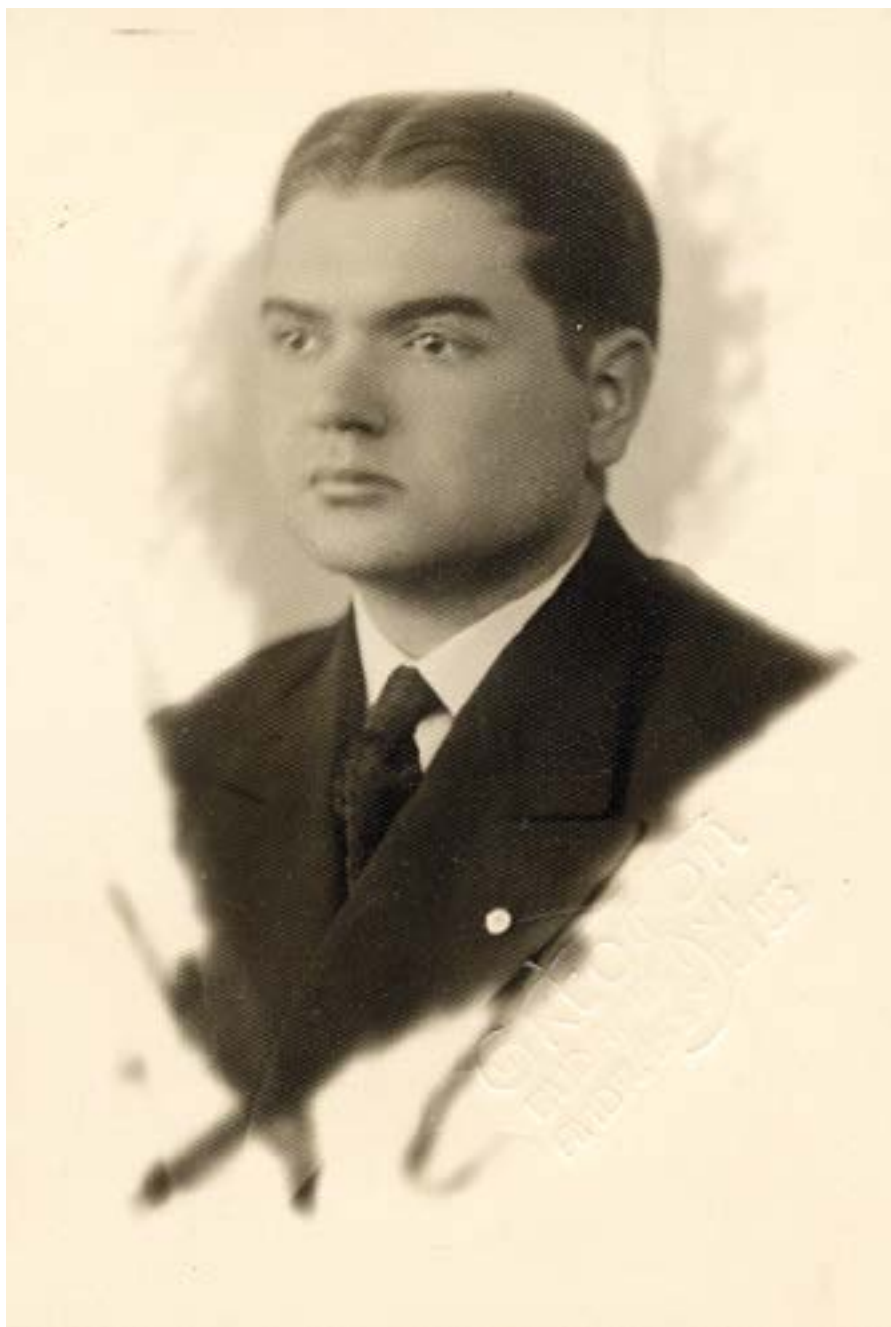
II.4. Kirándulás a fasori ifjúsággal. A kép bal szélén Kemény Lajos, középen Danhauser László, mellette Sztéhlo Gábor, 1932–1933 | EOL
Excursion with the youth of the Fasor congregation. Lajos Kemény on the left, László Danhauser in the centre, Gábor Sztéhlo next to him, 1932–1933 | EOL

II.5. Fasori segédlelkészek: Zászkaliczky Pál, Danhauser László, Sztehlo Gábor | EOL
Assistant pastors at the Fasar: Pál Zászkaliczky, László Danhauser, Gábor Sztehlo | EOL

II.6. Danhauser László látogatása Hatvanban, a kép jobb szélén Sztéhlo Gábor. 1934. február | EOL
Visit of László Danhauser to Hatvan. Gábor Sztéhlo on the right. February 1934 | EOL

II.7. A hatvani lelkész,
1934 | EOL

*The pastor of Hatvan,
1934 | EOL*

II.8. A hatvani presbitérium, 1935. szeptember 1. | Hatvani Evangélikus Egyházközség
 The presbytery in Hatvan, 1 September 1935 | Lutheran Church, Hatvan

II.9. Eljegyzési kép,
1935. január 8. | EOM
(Nagyon szeretett
Kedvesanyának el-
jegyzésünkről. Kezeit
csókolja Csöppije)

Engagement photo,
8 January 1935 |
EOM (To my very
dear Mother on our
engagement.
Kiss your hand,
your Csöppi)

II.10. Kötetek Sztehlo Gábor könyvtárából

Strauss, David Friedrich: *Das Leben Jesu*. Leipzig, 1864. Belső oldalon Gucker József könyvkötő szárazpecsétje, And. Sztehlo kalligrafikus írása és „Gábor öcsémnek / 1923 karácsonyára / Sztehlo Kornél” F. A. Brodhaus, felirat. A 3. oldalon A. SZTEHLO pecséttel ellátva. | 14,7 × 22,3 × 4 cm

Fendt, Leonard: *Die alten Perikopen*. J. C. B. Mohr, Tübingen, 1931. Belső oldalon Sztehlo Gábor 1933 felirat. | 17,2 × 24,5 × 2 cm

Mereschkowski, Dmitri: *Julianus Apostata*. Historischer Roman. R. Piper & Co., München, 1924. Első oldalon felirat: Karácsony 1926. / Gábornak / Mamitól. | 15 × 22,5 × 3,3 cm

Magántulajdon

Sztehlo Gábor 14 éves korában kapta meg bátyjától ajándékba a dédnagyapja, Sztehlo András (1816–1899) evangélikus lelkész könyvtárából származó, Jézus életét történeti-kritikai megközelítésben tárgyaló, Strauss-művet. A család tulajdonában megmaradt könyvek alapján látható, hogy egyetemi hallgatóként előszeretettel forgatta a legújabb német nyelvű teológiai szakirodalmat. | B. Zs.

II.13. Books from Gábor Sztehlo's library

Strauss, David Friedrich: *Das Leben Jesu*. Leipzig, 1864. Sztehlo's calligraphic inscription 'To my brother Gábor / for Christmas 1923 / Kornél Sztehlo'. Stamped A. SZTEHLO on page 3. | 14,7 × 22,3 × 4 cm

Fendt, Leonard: *Die alten Perikopen*. Tübingen, 1931. Inscription 'Sztehlo Gábor 1933' on the inside. | 17,2 × 24,5 × 2 cm

Dmitri Mereschkowski: *Julianus Apostata*. Historical novel. Munich, 1924. Inscription on the first page: 'Karácsony 1926. / to Gábor / from Mami.' | 15 × 22,5 × 3,3 cm

Privately owned

Gábor Sztehlo was 14 years old when his brother gave him a gift of a work by Strauss from the library of his great-grandfather, the Lutheran pastor András Sztehlo (1816-1899), which deals with the life of Jesus in a historical-critical approach. The books that remain in the family's possession show that, as a university student, he was fond of reading the latest theological literature in German. | Zs. B.

II.11. Szigorlati dolgozat a soproni teológiai fakultásról

1931. március 14. | Sztehlo Gábor

Papír, gépirat | 17,4 × 21,6 cm

EOL VI.A.3, Soproni Hittudományi Kar. Teológiai dolgozatok, 5. doboz, 4. cs.

A soproni evangélikus teológiai fakultás hallgatóinak tanulmányaik végén két teológiai szigorlati dolgozatot kellett megírniuk. Sztehlo Gábor egyik dolgozata a Tóra (Mózes könyvei) „papi iratnak” nevezett szövegrétegének etikáját elemezte. | K. B.

Thesis written at the Theological Faculty of Sopron

Gábor Sztehlo | 14 March 1931

Paper, typewritten | 17,4 × 21,6 cm

EOL, VI.A.3, Theological papers of the Sopron Theological Faculty, box 5, packet 4.

At the end of their studies, the students of the Lutheran Theological Faculty of Sopron had to write two theological examination papers. One of Gábor Sztehlo's papers analysed the ethics of the Torah (Books of Moses) as a 'priestly document'. | B. K.

A bírói. karhoz érkezett 1931/32. március

A PAPI IRAT SZERKEZETE.
Irásmagyarázati szigorlati dolgozat.

Sztehló Gábor

II.12. A hatvani templom látványterve

Sándy Gyula | 1934

Papír, akvarell | 43,5 × 38 cm

MÉM-MDK, ltsz. 2001.17.16.1.

Az 1933 szeptemberében megalakult önálló hatvani evangélikus egyházközség templomépítési feladatai az újonnan megválasztott missziói segédlelkészre, Sztehlo Gáborra hárultak. Sándy Gyula több tervváltozatot is készített, felmerült egy centrális templom gondolata is. Hosszházas terveket ismerünk barokkos sisakkal fedett, huszártornyos és középtornyos változatban is. (MÉM-MDK 2001.17.16.2.; 2001.17.13., EOM T.2021.66.1-3.) A kiállított akvarell áll legközelebb a megvalósult épülethez, amelynek pártázatos tornya azonban a tervnél egy emelettel magasabbra épült. A templomot 1935. szeptember 1-jén szentelte föl Raffay Sándor püspök. | B. Zs.

Irodalom: Bodó Péter: *Sándy Gyula*. Holnap Kiadó, Budapest, 2022, 141–142.

The plans for the church in Hatvan

Gyula Sándy | 1934

Paper, watercolour | 43,5 × 38 cm

MÉM-MDK, inv. no. 2001.17.16.1.

In September 1933, the newly-elected assistant missionary pastor, Gábor Sztehlo, was entrusted with the task of building the church of the independent Lutheran parish of Hatvan. Gyula Sándy made several versions of the plans, and the idea of a central church was also raised. We know of long-house plans with baroque helmet roofs, hipped spires and central towers (MÉM-MDK 2001.17.16.2.; 2001.17.13., EOM T.2021.66.1-3.) The watercolour on display is the closest to the completed building, but the parapet tower has been built one storey higher than the plan. The church was consecrated on 1 September 1935 by Bishop Sándor Raffay. | Zs. B.

Bibliography: Bodó, Péter: *Sándy Gyula*. Holnap Kiadó, Budapest, 2022, 141–142.

1935–1942

III. A nagytarcsai évek

Nagytarcsa tradicionális, 90%-ban evangélikus falu volt, amely a 18. század közepén keletkezett a török kor utáni újraterelítés nyomán. Két évszázadon keresztül volt Cinkota leányegyháza saját templommal, iskolával, tanítóval. 1935-ben lépett az önállósodás útjára, és kapta meg első, saját lelkészeként Sztehlo Gábort.

„Nem voltam jó gyülekezeti lelkész” – írta Sztehlo Gábor évtizedekkel később egy levelében. A nagytarcsaiak másként emlékeznek, és a fennmaradt források sem igazolják Sztehlo önkritikáját. A hagyományokat és az ébredés új eszközeit (rendszeres bibliaórák, evangelizációk, vasárnapi iskola, ifjúsági munka) ötvözve Nagytarcsa virágzó gyülekezetté vált. A nagypolgári származású lelkész nem akart „nadrágos emberként” járni a helyiek között: bricsesz-nadrágja, csizmája, kucsmája külsőleg is jelezte, hogy együtt él a rábízott közösséggel. A parókia felépítésének és az orgona beszerzésének gondja az új lelkészre maradt. A lelkészlak egy éven belül elkészült, hamarosan papné is érkezett a házba. Sztehlo Gábor 1936 tavaszán vette feleségül teológustársa, jó barátja testvérét, Lehel Ilonát. „Csöppi” – ahogy családi becenevén máig emlegetjük őt – első gyermeke megszületéséig a gyülekezeti munkában is aktív részt vállalt. Sztehlo Gábor Nagytarcsán is a fiatalokhoz találta meg legkönnyebben az utat: a gyülekezet lelki „ébresztése” elsősorban őket érintette meg. A tradicionális gyülekezet ébredési közösséggé való átforgalmazásának konfliktusait felvállalta, de empátiával és bölcsen kezelni is tudta.

Sztehlo Gábor tolmácsként vett részt 1937-ben az első, budapesti finn–magyar–észt lelkészkonferencián. Itt kezdte el a gyűjtést régi terve, egy állandó népfőiskola megvalósítására. Még ebben az évben készült el az intézmény első épülete, a „finn ház”, amelyet később a „magyar ház” és a „Stühmer ház” követett. Stühmer Frigyes édességgyáros később is a népfőiskola legfőbb adományozója volt. Az intézmény három évvel később már „teltházzal” működött – a téli, négyhónapos bentlakásos fiú tanfolyamok mellett egy hónapos leányképző alkalmaknak és rövidebb, evangélizációs találkozásoknak is helyet adott. A népfőiskola eredeti hivatása szerint gyakorlati, szellemi, közéleti képzést adott, de emellett mindenekelőtt missziói intézmény volt. A népfőiskolás fiatalok hazatérve igyekeztek gyülekezetük hitéletét megújítani, elmélyíteni. A népfőiskolások a nagytarcsai gyülekezet életét is megélnéknítették.

1935–1942

III. Sztehlo's Years in Nagytarcsa

Nagytarcsa was a traditional, 90% Lutheran village, established in the middle of the 18th century following the resettlement of the population after the Ottoman era. For two centuries, it was a filia church of the town of Cinkota (since incorporated into the city of Budapest), with its own church, school and teacher. In 1935, it became independent and received its first pastor, Gábor Sztehlo.

“I was not a good church pastor,” Gábor Sztehlo wrote in a letter decades later. The people of Nagytarcsa remember it differently, and surviving sources do not bear out Sztehlo's self-criticism. By combining tradition with new means of revival (regular Bible studies, evangelism, Sunday school, youth work), Nagytarcsa became a thriving congregation. The upper-middle-class pastor did not want the locals to see him as a ‘trouser man’, i.e. as an urban sophisticate: his folksy breeches, boots and fur hat were a clear sign that he was living with the community entrusted to him. It was left to the new pastor to build the parish and purchase the church organ. The parsonage was completed within a year and soon even a wife arrived. In the spring of 1936, Gábor Sztehlo married Ilona Lehel, the sister of his theologian colleague and good friend. ‘Csöppi’ – as we still refer to her by her family nickname – played an active part in the work of the congregation until the birth of her first child. Even in Nagytarcsa Gábor Sztehlo found it easiest to connect with the young people: the spiritual ‘awakening’ of the congregation touched them first of all. He took on the conflicts involved in transforming a traditional congregation into a revivalist community, but he also managed them with empathy and wisdom.

Gábor Sztehlo participated as an interpreter at the first Finnish-Hungarian-Estonian pastors' conference in Budapest in 1937. It was there that he started collecting funds for the realization of his old plan for a permanent folk high school. In the same year, the institution's first building, the ‘Finnish House’, was completed, followed later by the ‘Hungarian House’ and the ‘Stühmer House’. Frigyes Stühmer, a confectioner, was later to become the main sponsor of the folk high school. Three years later, the institution was already ‘full’: in addition to four-month residential boys' courses in winter, it also hosted one-month girls' training sessions and shorter evangelistic meetings. The original vocation of the folk high school was to provide practical, spiritual and public education, but it was also first and foremost a missionary institution. When the young people returned home, they sought to renew and deepen the faith life of their congregation. They also enlivened the life of the church in Nagytarcsa.

III.1. Oltárlány szolgálata a nagytarcsai templomban. Nagytarcsán a konfirmált, de férjhez még nem ment lányok feladata volt a templom gondozása, takarítása, az oltár díszítése. Az al- és felvég öt-öt lányát érte az a megtiszteltetés, hogy oltárlány lehetett. | Magántulajdon
A so-called 'altar girl' serving in the church of Nagytarcsa.

In Nagytarcsa, girls who had been confirmed but were not yet married were responsible for the care and cleaning of the church and decorating of the altar. Five girls each from both the lower and upper parts of the village had the honour of being altar girls. | Private collection

III.2. Onni Talas finn nagykövet és felesége látogatása Nagytarcsán, 1940 | Magántulajdon
Visit of the Finnish Ambassador Onni Talas and his wife to Nagytarcsa, 1940 | Private collection

III.3. Népfőiskolás lányok, 1940. A kép jobb szélén Sztehlo Gábor | Magántulajdon
Girls at the folk high school, 1940. Gábor Sztehlo on the right | Private collection

III.4. Népfőiskola 3. évfolyama, 1941. november. A második sor közepén Sztéhlo Gábor. | Magántulajdon
3rd class of the folk high school, November 1941. Gábor Sztéhlo in the middle. | Private collection

III.5. Sztehlo Gábor népfőiskolásokkal | EOL
Gábor Sztehlo with the folk high school students | EOL

III.6. A népfőiskola tablója, 1942–43 | EOL
Tableau of the folk high school, 1942–43 | EOL

III.7. Családi találkozó Nagytarcsán, 1940. július 2. | Magántulajdon
Among the family, Nagytarcsa, 2 July 1940 | Private collection

III.8. Színezett fénykép
Lehel Ilonáról, 1935 körül
Magántulajdon

*Coloured photograph of
Ilona Lehel, c. 1935
Private collection*

III.9. A Sztéhlo gyerekek, Ildikó és Gábor barátjukkal, Kiss Katalinnal Nagytarcsán, 1944 körül | Magántulajdon
The Sztéhlo children, Ildikó and Gábor, with their friend Katalin Kiss in Nagytarcsa, c. 1944 | Private collection

III.10. A Sztehlo gyerekek, Ildikó és Gábor barátjukkal, Kiss Katalinnal Nagytarcsán, 1944 körül | Magántulajdon
The Sztehlo children, Ildikó and Gábor, with their friend Katalin Kiss in Nagytarcsa, c. 1944 | Private collection

III.11. Sztéhlo Ildikó (jobbra) barátjával, Kiss Katalinnal Nagytarcsán, 1944 körül | Magántulajdon
Ildikó Sztéhlo (right), with her friend Katalin Kiss in Nagytarcsa, c. 1944 | Private collection

III.12. A nagytarcsai templom látványterve

Sándy Gyula | 1936 körül
Papír, akvarell | 85 × 48 cm
MÉM-MDK, ltsz. 2001.17.6.

A nagytarcsai evangélikus templom 1931-ben épült Sándy Gyula tervei alapján. Az erőteljes, pártázatos torony, amely az építész templomainak sajátossága, az „erős várat” szimbolizálja. A templom orgonája és a lelkészlakás Sztehlo Gábor lelkészisége idején, 1937-ben készült el. | B. Zs.

Irodalom: Bodó Péter: *Sándy Gyula*. Holnap Kiadó, Budapest, 2022, 114–115. | Győri János: A nagytarcsai evangélikus egyházmegye története. In: *Pesti Felső Egyházmegye gyülekezeteinek története 1900–1950*. EOL, gépirat, 8.

The plans for the church in Nagytarcsa

Gyula Sándy | around 1936
Paper, watercolour | 85 × 48 cm
MÉM-MDK, inv. no. 2001.17.6.

The Lutheran church in Nagytarcsa was built in 1931 based on plans by Gyula Sándy. The strong, patriarchal tower, a characteristic of the architect's churches, symbolises the 'mighty fortress'. The church organ and the pastor's house were completed during the pastorate of Gábor Sztehlo in 1937. | Zs. B.

Bibliography: Bodó, Péter: *Sándy Gyula*. Holnap Kiadó, Budapest, 2022, 114–115. | Győri, János: A nagytarcsai evangélikus egyházmegye története. In: *Pesti Felső Egyházmegye gyülekezeteinek története 1900–1950*, Evangélikus Országos Levéltár, typewritten, 8.

III.13. Sztehlo Gábor és Lehel Ilona esküvői fényképe

1936

Festett vasötvözet sárgaréz rátéttel, üveg | 6,5 × 9,5 cm

EOM, ltsz. I.2025.1.1.

A finommívű szecessziós keretbe helyezett esküvői képet a keret közepén látható Vas Erzsébet, Lehel Ilona édesanyja kapta lánya esküvőjének emlékére. A keret jobb oldalán Lülük Ferenc, Lehel Ilona 1921-ben elhunyt édesapjának portréja látható. | K. B.

Wedding photograph of Gábor Sztehlo and Ilona Lehel

1936

Painted iron alloy with brass overlay, glass | 6,5 × 9,5 cm

EOM, inv. no. I.2025.1.1.

This wedding picture in a fine Art Nouveau frame was given to Erzsébet Vas, the mother of Ilona Lehel, in memory of her daughter's wedding. The photo of Erzsébet Vas is in the centre of the frame, while to the right is the portrait of Ferenc Lülük, Ilona Lehel's father, who died in 1921. | B. K.

III.14. Képeslap a nagytarcsai népfőiskoláról

1939 | Monostory György budapesti nyomdája

Papír, nyomtatvány | 8,9 × 13,9 cm

EOM, ltsz. T.2024.22.1.

Finn minta alapján Sztehlo Gábor 1937 nyarán kezdte el a nagytarcsai népfőiskola feltételeinek megteremtését. Hazánkban elsőként a Tessedik Sámuel Evangélikus Ifjúsági Misszió keretein belül szervezett bentlakásos iskola első épületei magyar és finn testvérek adományából épültek fel 1938 novemberére. A házak terveit a magyar népi építészet emlékeinek felmérését országsszerte megszervező Tóth Kálmán (1899–1989) készítette el. A harmadik, tornácos épületet Stühmer Frigyes adományából 1939 tavaszán emelték. A ma is álló ún. Stühmer-ház a nagytarcsai falumúzeumnak ad otthont. | B. Zs.

Irodalom: n. n.: A népfőiskola ünnepe. *Harangszó*, 1938. október 30., 347. | Ferkai András: Dr. Tóth Kálmán. *Magyar Építőművészet*, 1987. 4. szám, 63. | Molnár Lajos: *A nagytarcsai népfőiskola 1938–1988*. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Győr, 1988, 28.

Postcard from the Nagytarcsa folk high school

1939 | Printed by György Monostory in Budapest

Paper, print | 8,9 × 13,9 cm

EOM, inv. no. T.2024.22.1.

Based on the Finnish model, Gábor Sztehlo began to lay the foundations for a folk high school in Nagytarcsa in the summer of 1937. The first such boarding school in Hungary, organised within the framework of the Tessedik Samuel Lutheran Youth Mission, had its first buildings built by November 1938 thanks to donations from Hungarian and Finnish brothers. The plans for the houses were outlined by Kálmán Tóth (1899–1989), who organised a nationwide survey of Hungarian folk architecture. The third building, with a porch, was erected in the spring of 1939 with a donation from Frigyes Stühmer. The so-called Stühmer House, which still stands today, houses the Nagytarcsa Village Museum. | Zs. B. Bibliography: n. n.: A népfőiskola ünnepe. *Harangszó*, 1938. október 30., 347. | Ferkai, András: Dr. Tóth Kálmán. *Magyar Építőművészet*, 1987. issue 4, 63. | Molnár, Lajos: *A nagytarcsai népfőiskola 1938–1988*. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Győr, 1988, 28.

Magyar-ház

Magyar-ház

Finri-ház

Stähler-ház

Nagytarcsa

Stähler-ház

III.15. Sztehlo család bölcsője

1937

Festett fa | 103 × 77 × 57 cm

EOM, ltsz. I.2019.1.1.

Sztehlo Gábor nagytarcsai lelkeszsége idején felkarolta a 17 éves korára árvaságra jutott Orsoványi Annát. Amikor Annának szüksége lett rá, neki ajándékozta gyermekei bölcsőjét. A bölcső a Kizúr családtól került a múzeum tulajdonába. | B. Zs.

The cradle of the Sztehlo family

1937

Painted wood | 103 × 77 × 57 cm

EOM, inv. no.: I.2019.1.1.

Gábor Sztehlo, during his pastorate in Nagytarcsa, took care of Anna Orsoványi, who was orphaned at the age of 17. When Anna needed it, he gave her his children's cradle as a gift. The cradle came to the museum from the Kizur family. | Zs. B.

1942–1944

IV. Missziói és kórházlelkészi munka

Nem tudjuk, hogy Sztéhlo Gábor miért hagyta el a nagytarcsai gyülekezetet 1942 őszén. A búcsúzás nem hirtelen szeszélyből történt, szolgálata utolsó hónapjaiban fizetés nélküli szabadságot kért. Annyi bizonyos, hogy szeretetben vált meg gyülekezetétől, és élete végéig tartotta a kapcsolatot nagytarcsai ismerőseivel. Mai tudásunk szerint úgy véljük, hogy Sztéhlo Gábor a gyülekezet adta lehetőségeknél nagyobb teret szeretett volna tervei megvalósítására és képességei kibontakoztatására. Ezt még azon az áron is vállalta, hogy függetlensége egy részét fel kellett adnia. A főváros ugyan több lehetőséget nyújtott, de az akkor már kétgyermekes család életszínvonala inkább romlott, mint javult a budapesti szolgálat első éveiben.

1942 őszétől Sztéhlo Gábor Raffay Sándor püspök közvetlen beosztottjaként, mint missziói lelkész dolgozott Budapesten. A fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint legfontosabb feladata az egyházkerületi és országos missziói alkalmak szervezése, koordinálása volt, különös tekintettel az ifjúsági munkára. Találkozókat, evangelizációkat, táborokat szervezett, és azokon tartott előadásokat. A nagytarcsai népfőiskolán végzett munkáját is folytatta a tanfolyamok rendszeres előadójaként. A püspök munkatársaként az egyházpolitikára is közelebbi rálátása volt – visszaemlékezései szerint elkeserítette a korabeli hivatalos egyházi közélet.

1942-ben Magyarország már hadviselő félként vett részt a világháborúban, de Sztéhlo Gábor – kortársai nagy többségéhez hasonlóan – mindennapi életében ezt alig vette tudomásul. A háborúval és a fokozódó zsidóüldözéssel csak 1944-ben szembesült, amikor kórházlelkésszé nevezték ki. Feladatai közé tartozott a Rókus kórház öngyilkossági kísérletet elkövető gondozottjainak látogatása. Itt találkozott olyan zsidó származású betegekkel, akik vagyonuk elvesztése, szeretteik elvesztése és a gettóba kényszerítés miatt akartak megválni életüktől. Az addig csak a jól ismert, evangélikus–protestáns közegekben mozgó lelkésznek a kórházban már ki kellett lépnie felekezete komfortzónájából. Az egyházi ébredés lelkes munkásának itt kellett először választ találnia a végső kétségbeesésben lévő emberek kérdésére: hol van Isten, miért engedi, hogy mindez megtörténjen?

1942–1944

IV. Missions and Work as Hospital Chaplain

We do not know why Gábor Sztehlo left the congregation in Nagytarcsa in the autumn of 1942. His departure was no sudden whim; he had requested unpaid leave in the last months of his ministry. All that is certain is that he parted from his congregation with love and remained in contact with his acquaintances in Nagytarcsa for the rest of his life. As far as we know today, we believe that Gábor Sztehlo desired more space to realise his plans and develop his talents than the congregation gave him. His move even meant giving up some of his independence. Although the capital offered more opportunities, the living standards of his family, which by then had two children, deteriorated rather than improved during the first years of his service in Budapest.

From the autumn of 1942, Gábor Sztehlo worked as a missionary pastor in Budapest, as a direct subordinate to Bishop Sándor Raffay. According to the surviving documents, his most important task was to organize and coordinate missionary events in the diocese and nationwide, with special emphasis on youth work. He organised and gave lectures at meetings, evangelising events, and camps. He also continued his work at the Folk High School at Nagytarcsa as a regular lecturer at its courses. As a close associate of the bishop, he also had a closer insight into church politics – he recalled that he was disillusioned with the official church life of the time.

In 1942, Hungary was already a belligerent in the world war, but Gábor Sztehlo – like most of his contemporaries – hardly took note of this in his daily life. It was only in 1944, when he was appointed hospital chaplain, that he was confronted with the war and the increasing persecution of the Jews. His duties included visiting patients at the Rókus Hospital in central Budapest who had attempted suicide. Here he met patients of Jewish origin who were about to give up their lives because of the loss of their property, the loss of their loved ones, and their forced move to the city's ghetto. The pastor, who until then had only moved in the Lutheran and broader Protestant milieu he knew so well, in the hospital had to step out of his denomination's comfort zone in the hospital. It was here that the zealous devotee of the church revival first had to find an answer to the question posed by these people in despair: where is God, and why is he allowing all this to happen?

IV.1. Vendégségben, 1944 körül. Ifj. Sztehlo Gábor, Sztehlo Gáborné, Sztehlo Gábor, Sztehlo Ildikó | Magántulajdon
Visiting friends, c. 1944. Gábor Sztehlo Jr., Mrs. Sztehlo, Gábor Sztehlo, Ildikó Sztehlo | Private collection

1944–1945

V. Az embermentő

„Háromszázhatvanöt nap? [...] Mi volt az én számomra? Egy álom. Álom, amit sírva, küszködve, éhezve, nevetve, jóllakot-tan és boldogan bizakodva, reményvesztetten, fázva és meglegedetten, már mindegy, hogy hogyan, de mégis álmodva él-tem át.” Sztéhlo Gábor beszámolója szerint felkészületlenül, tudatlanul, tájékozatlanul kezdett bele abba a munkába, amelynek eredményeként mintegy kétezer üldözött élte túl a vészkorszak borzalmait.

A diszkriminációt, a deportálásokat és állami terrort lehetővé tevő törvények származási alapon döntötték el, hogy ki számít zsidónak. A protestáns közösségekben számos zsidónak számító, de a közösségbe korábban integrálódott személy élt. Az ő megsegítésükre jött létre a református egyházon belül a Jó Pásztor Missziói Albizottság – az evangélikus egyház részéről Raffay Sándor püspök Sztéhlo Gábort delegálta ide 1944 tavaszán. Az Éliás József, Kádár Imre és Hajós Emil vezetésével működő szervezet budapesti irodájából a munkaszolgálatra rendelt zsidók életén próbált meg könnyíteni kapcsolattartással, csomagok küldésével. A Jó Pásztor által szerzett kétezer pár bakancs az orosz fronton lévő munkaszolgálatosok számára az életben maradást jelenthette.

A német megszállás után a munka megnehezült, a tanácsalanná vált Sztéhlo Gábor néhány hétre vidékre költözött a családjával. Visszatérése után találkozott újból Friedrich Bornnal, a Nemzetközi Vöröskereszt svájci származású, magyarországi képviselőjével. A Jó Pásztor szervezeti keretein belül, a Nemzetközi Vöröskereszt anyagi támogatásával vásárolt és bérelt ingatlanokat, ahová hivatalosan hadiárvékat, valójában zsidó gyermekeket és felnőtteket helyezt el. 1944 szeptember közepén nyílt meg az első otthon a Bérc utca 16. szám alatt, Sztéhlo Gábor nagybátyjának, Haggemmacher Ottónak a villájában, amelyet több mint negyven hasonló követett.

Az otthonok megszerzése, a munkatársak megszervezése, a működés fenntartása hatalmas logisztikai feladatot jelentett. A munkához Sztéhlo Gábor teljes egyházi, társadalmi, családi kapcsolatrendszerét mozgósította. Nyilas raz-ziák, a német megszállók gyanakvása, az ostrom veszélyei közepette a gondozók, vezetők, munkatársak személyes bátorsága is kellett, hogy az otthonok lakói túléljék a háborút. Sokat segített a Vöröskereszt anyagi támogatása, a jól hangzó, ám valójában üres „területenkívüliség” biztosítása, de így is a körülmények szerencsés alakulása, vagy még inkább a Gondviselés oltalma kellett ahhoz, hogy az akció sikerrel záruljon.

1944–1945

V. Saving Lives

“Three hundred and sixty-five days? [...] What was it for me? A dream. A dream that I lived through weeping, struggling, starving, laughing, sated and happily hopeful, hopeless, chilled and contented, no matter how, but dreaming.” According to Gábor Sztehlo, he began his rescue work unprepared, ignorant and uninformed, as a result of which around two thousand persecuted people survived the horrors of the Holocaust in Hungary.

The Hungarian laws that allowed discrimination, deportations and state terror decided who was Jewish on the basis of origin. In protestant communities there were many people who were of Jewish origin but had previously been integrated into the community. It was to help them that the Good Shepherd Mission Subcommittee was set up within the Reformed Church: Bishop Sándor Raffay delegated Gábor Sztehlo from the Lutheran Church to this subcommittee in the spring of 1944. The organisation, led by József Éliás, Imre Kádár and Emil Hajós, tried to make life easier for Jews who had been sent on forced labour service by maintaining contact with them and sending them parcels from its Budapest office. The 2,000 pairs of boots obtained by the Good Shepherd could represent the difference between life and death for the Hungarian Jewish forced labourers on the Russian front.

After the German occupation, work became difficult, and Gábor Sztehlo, becoming helpless, moved out of Budapest with his family for a few weeks. On his return he again met Friedrich Born, the Swiss-born representative of the International Red Cross in Hungary. Within the framework of the Good Shepherd organisation, he bought and rented property with the financial support of the International Red Cross, where officially he housed war orphans; in reality, this meant Jewish children and adults. In mid-September 1944, the first home opened at 16 Bérc Street, Budapest, in the villa of Gábor Sztehlo's uncle, Otto Haggemacher, soon to be followed by more than forty others.

Acquiring homes, organising staff and maintaining operations was a huge logistical task. Gábor Sztehlo mobilized his entire network of church, social and family contacts to the job. In the face of raids by the Arrow Cross (Hungarian Nazi paramilitaries), suspicions held by Hungary's German occupiers, the dangers presented by the siege of the city, the personal courage of caretakers, managers and staff was also needed to ensure that the residents of the homes survived the war. The financial support of the Red Cross, the provision of the well-sounding but in fact empty principle of 'extraterritoriality' helped a great deal, but even so it took fortunate circumstances, or rather the protection of Providence, to make the operation a success.

V.1. Bal oldalon Kiss Katalin, jobb oldalon Évike, a Nagytarcsán bújtatott kislány, 1944. Évike zsidó kislány volt, aki Nagytarcsán élte túl a vészkor-
szakot. Sztéhlo Gábor bízta a kislányt gyermekei korábbi dajkájára, Vereszki Katalinra, aki a kockázatot vállalva bújtatta a kislányt. A háború után
Sztéhlo Gábor a Pax-otthonba vitte Évikét. Teljes nevét és további sorsát nem ismerjük, mindössze ez a fénykép maradt meg róla. | Magántulajdon
*Left, Katalin Kiss; Right, Évike, the girl hidden in Nagytarcsa, 1944. Évike was a Jewish girl who survived the Holocaust in Nagytarcsa. Gábor Sztéhlo
entrusted the little girl to Katalin Vereszki, his children's former nanny, who took the risk of hiding her. After the war, Gábor Sztéhlo took her to the Pax
Home. Her full name and her fate are not known; only this photograph of her survives. | Private collection*

V.2. Vöröskeresztes védeltséget jelző tábla

1944

Papír, nyomtatvány | 41,3 × 31 cm

EOM, ltsz. V.2010.1013.1.

A Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi képviselője, Friedrich Born által aláírt és lepecsételt nyomtatvány a mentőakcióban részt vevő házak falán volt elhelyezve és az otthonok védelmét szolgálta. | K. B.

Irodalom: Sztéhlo Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 133–134.

Red Cross sign

1944

Paper, print | 41,3 × 31 cm

EOM, inv. no.: V.2010.1013.1.

Signed and stamped by the International Red Cross representative in Hungary, Friedrich Born, the form was placed on the walls of the houses involved in the rescue operation and was used to protect the homes. | B. K.

Bibliography: Sztéhlo, Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 133–134.

V.3. A Nemzetközi Vöröskereszt védlevele

1944. november 13.

Papír, gépirat | 29 × 20,5 cm

HDKE, Dr. Buzinkay Géza adománya, ltsz. 2013.15.5.

A vöröskeresztes tábla mellett még egy hivatalos dokumentum függött a vészkorszak alatt létesített gyermekotthonok falán, illetve kertkapuján. Az igazolás alapján a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság védelme alatt álló ház „a fennálló jogszabályok értelmében területenkívüliséget élvez”. Az írás tartalmát Sztehlo Gábor „blöffként” jellemezte, de hozzájárult az otthonok túléléséhez. A kiállított dokumentum az Úri utca 19. számú házból származik, az iraton elmosódva a Nemzetközi Vöröskereszt pecsétje és Sztehlo Gábor aláírása látható. | B. Zs.

Irodalom: Sztehlo Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 133–134.

The International Red Cross certificate of protection

13 November 1944.

Paper, typewritten | 29 × 20,5 cm

HDKE, donated by Dr. Géza Buzinkay, inv. no. 2013.15.5.

In addition to the Red Cross plaque, another official document hung on the walls and garden gates of the children's homes set up during the Holocaust. According to the certificate, the house under the protection of the International Committee of the Red Cross 'enjoys extraterritoriality under existing legislation'. Gábor Sztehlo described the content of the letter as a 'bluff', but it contributed to the survival of the homes. The document on display is from the house at 19 Úri Street (in Buda Castle), with the International Red Cross stamp and Gábor Sztehlo's blurred signature.

Bibliography: Sztehlo, Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 133–134.

Tri-nice 19.

A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság Gyarmatbirtokai.

A Gyarmatbirtokok veszélye.

Nikentartás végett kéri a következőket:

A Gyarmatbirtokok azon területe a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság védelme alatt áll, amelyre a Nemzetközi Vöröskereszt megállapodása és jogszabályai értelmében területenkivételként illeszkedik. Ez azt jelenti, hogy az ottani területre sem magyarok, sem polgári, sem katonai hatóságok személyek nem léphetnek be a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság Magyarországi Delegátusának engedélye nélkül.

Ha tehát bármely minőségi polgári vagy katonai hatóság kérésre be akar lépni az ottani területre, a vezető útjára az illető ezen rendelkezésekre hivatkozva figyelmeztetni akar, hogy engedély nélkül behatolással a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottságának a m. k. v. vöröskereszt által ellátott területenkivétel jogait sérti meg, amely helyre illetékességi lehetnek.

Erősen kérjük, hogy a vezető ne tartsa meg az ellátást, hanem azonnal legyen jelentés Friedrich Bern delegátus úrnak./Pilis ú. 11., Telefon: 166-444/.

Budapest, 1944. november 13.

Dr. László
a Nemzetközi Vöröskereszt
Gyarmatbirtokai veszélye.

V.4. Sérült kötet Sztéhlo Gábor könyvtárából

Mereschkowski, Dmitri: Leonardo da Vinci. R. Piper & Co., München, 1930. Belső oldalon Sztéhlo Gábor 1933 felirat.

16,2 × 23,2 × 6 cm

Magántulajdon

„A ház kapott belövéseket, és a rokonok még az ostrom megkezdése előtt elhagyták a lakást. Így aztán elképzelhető, hogy milyen állapotban volt, amikor viszontláttuk. Különösen azonban csak a könyveinket sajnáltam.” – Sztéhlo Gábor visszaemlékezéseiben így emlékezett elhagyott pesti lakásuk ostrom utáni állapotáról. Valószínű, hogy a kiállított könyvet is az ostrom alatt lőhették át egy szovjet géppisztolyból származó lövedékkel. | K. B.

Irodalom: Sztéhlo Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 125.

Damaged book from the library of Gábor Sztéhlo

Dimitrij Mereskovszkij: Leonardo da Vinci. München, 1930. Inside page ‘Gábor Sztéhlo 1933’.

16,2 × 23,2 × 6 cm

Privately owned

“The house was shot up and our relatives left before the siege began. So you can imagine the state it was in when we saw it again. But I was particularly sorry for the books.” In his memoirs, Gábor Sztéhlo recalled the condition of his abandoned apartment in Pest after the siege. It is likely that the book on display was also shot through with a bullet from a Soviet machine gun during the siege. | B. K.

Bibliography: Sztéhlo, Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 125.

1945–1950

VI. A Pax-gyermekotthon vezetője

A vészkorszakban végzett embermentés megváltoztatta Sztéhlo Gábor gondolkodását. 1944 novemberétől egyháza jóváhagyásával fizetés nélküli szabadságon volt. Csak úgy tudott hűséges maradni hitéhez, hogy szolgálatával átlépte felekezete határait.

A háború végén jó néhány olyan mentett gyermek maradt az otthonokban, akiknek hozzátartozói nem éltek túl a népiirtást. Sztéhlo Gábor számára természetes volt, hogy tovább gondoskodik a rábízottakról. A Jó Pásztor Alapítvány keretei között tovább működött az otthon, ahová folyamatosan érkeztek azok a gyerekek, akiket a háború vagy az új rendszer tett földönfutóvá. Több költözés után a Budakeszi út mentén fekvő, egykor a Weiss Manfréd család nyaralójaként szolgáló házakban talált helyet a gyermekotthon.

A lerombolt városban a gyermekek ellátása naponta ismétlődő kihívás volt. Kezdetben az orosz katonáktól kol-dult kenyér, a feldolgozott lótetem, az elhagyott házakban talált élelem biztosította a túlélést. Később a városi hivatalok, külföldi segélyszervezetek, vidéki gyülekezetek, pártok, civil szervezetek támogatásából sikerült biztosítani az ellátást. 1946 márciusában a Jó Pásztor Alapítvány azt a döntést hozta, hogy az otthonban erősíteni kell a missziói munkát, és el kell távolítani a háborús bűnökkel vádolt munkatársakat, akiket Sztéhlo Gábor vett fel. Sztéhlo Gábor nem akarta a misszió szolgálatába állítani az otthonot, ezért a kiválás mellett határozott. Létrehozta a Pax Alapítványt, amelynek keretében saját elképzelései szerint folytathatta a munkát.

Sztéhlo Gábor korát megelőző modern módszerekkel igyekezett otthona súlyosan traumatizált lakóiról gondoskodni. A Budakeszi úton lévő különálló villákban a gyerekek egy-egy gondozó felügyelete alatt, „családként” éltek. Az otthon saját iskolájában elhivatott pedagógusok a legizgalmasabb reformpedagógiai elvek alapján tanítottak. A népfőiskola mintájára a rendszeres kétkezi munka is a napirend része volt. Az ostrom idején tervezett nagy álmom, az egykori amerikai filmben látott „Fiúk városa” is létrejött Gaudiopolis (Örömváros) néven. Gaudiopolisnak állampolgárai, kormányfője és miniszterei, valutája és vétőjoggal felruházott néptribunjai voltak. A kicsiny, de valódi demokrácia a korabeli sajtó figyelmét is több ízben felkeltette.

1949 végére a Pax-otthon körül anyagilag és politikailag is elfogyott a levegő. 1950 januárjában az otthonot államosították. Sztéhlo Gábor nem fogadta el a felajánlott igazgatói posztot.

1945–1950

VI. As Head of the Pax Children's Home

Saving people during the Holocaust transformed Gábor Sztehlo's way of thinking. From November 1944, he was on unpaid leave with the approval of the church. The only way he could remain faithful to his faith in his service was to cross the boundaries of his denomination.

At the end of the war, there were many rescued children left in homes whose relatives had not survived the genocide. It was natural for Gábor Sztehlo to continue to care for those entrusted to his care. Under the auspices of the Good Shepherd Foundation, the home continued to operate, with a steady flow of children who had become orphans or had been displaced by the war or the new regime. After several relocations, the children's home found its final home in the houses along Budakeszi Road that had once served as the holiday home of the family of the famous steel magnate Manfréd Weiss.

Caring for children in the devastated city was a daily challenge. Initially, bread begged from Russian soldiers, processed horse carcasses and food found in abandoned houses were all that ensured their survival. In March 1946, the Good Shepherd Foundation decided that missionary work in the home should be increased, and that staff accused of war crimes, whom Gábor Sztehlo had hired, should be dismissed. Gábor Sztehlo did not want to put the home in the service of the mission and decided to withdraw from it. He set up the Pax Foundation, where he could continue the work as he saw fit.

Gábor Sztehlo used modern methods that were ahead of his time to care for the severely traumatised residents of his home. In the separate villas on Budakeszi Road, the children lived as a 'family' under the supervision of a caretaker. In the home's own school, dedicated teachers taught according to the most exciting progressive education principles. Regular manual work was part of the daily routine, as in the folk high school. The great dream planned during the siege, the 'Boys' Town', once seen in an American film, was also put into practice, as Gaudiopolis (City of Joy). Gaudiopolis had citizens, a head of government and ministers, a currency, and people's tribunes with veto power. This small but genuine democracy attracted the attention of the contemporary press on several occasions.

By the end of 1949, the Pax home was running out of steam, financially and politically. In January 1950 the home was nationalised. Gábor Sztehlo did not accept the post of director offered him.

VI.1. A Minisztertanács ülészik. Az asztalfőnél Krámer György, jobbán Popper Tamás, balján Horváth Ádám. | EOM
The Gaudiopolis Council of Ministers meets. György Krámer at the head of the table, Tamás Popper on his right, Ádám Horváth on his left. | EOM

VI.2. Csöppi néni
fogadja az új fiút
(Jakus Miklós) | EOM

*Csöppi welcomes the
new son (Miklós Jakus)*
EOM

VI.3. Új fiú érkezett | EOM
A new boy has arrived | EOM

VI.4. Weingruber István
és a kicsik | EOM

*István Weingruber and
the little ones | EOM*

VI.5. Focizás | EOM
Playing football | EOM

VI.6. Épül az iskola, alul
Mósa Miklós | EOM

*The school is being
built; below, Miklós
Mósa | EOM*

VI.7. Délutáni műhelymunka, jobboldalt Gerencsér Gyula | EOM
Afternoon workshop. Gyula Gerencsér on the right | EOM

VI.8. Gapó faliújság, csíkos kabátban Sárközi Mátyás | EOM 1–8. A képeket Weismann Mariann újságíró készítette. A publikálásra szánt sorozat végül nem jelent meg.

Gapó noticeboard; Mátyás Sárközi in striped jacket | EOM 1–8. Photos by journalist Mariann Weismann. The series was intended for publication but never published.

VI.9. „Viperafészek”, a nagylányok otthona | EOM
'The viper's nest', home of the older girls | EOM

VI.10. A Csendilla épülete, a 6-12 éves fiúk otthona | Magántulajdon
The home for boys aged 6-12 | Private collection

VI.11. Svájci támogatók látogatása. Háttérben a Farkastanya, a kamasz fiúk otthona, 1947 körül | Magántulajdon
Visit by Swiss sponsors. In the background, the Wolf's Den, home for teenage boys, c. 1947 | Private collection

VI.12. Svájci támogatók látogatása. Háttérben a Farkastanya, a kamasz fiúk otthona, 1947 körül | Magántulajdon
Visit by Swiss sponsors. In the background, the Wolf's Den, home for teenage boys, c. 1947 | Private collection

VI.13. Svájci támogatók látogatása. Háttérben a Farkastanya, a kamasz fiúk otthona, 1947 körül | Magántulajdon
Visit by Swiss sponsors. In the background, the Wolf's Den, home for teenage boys, c. 1947 | Private collection

VI.14. Életkép Gaudio-
polisban | EOM

Life in Gaudiopolis
EOM

VI.15. Sztéhlo Gábor gyermekei, 1946 körül | Magántulajdon
Gábor Sztéhlo's children, c. 1946 | Private collection

VI.16. Csoportkép, 1946. Hátsó sor: Weingruber Éva, Pós Ede, Fóti Pál, Keveházi László, Sztehlo Gábor. Középső sor: Dulló Endre, Weingruber István, Horváth Ádám. Első sor: ifj. Sztehlo Gábor, Bíró Péter, Csöppi néni, Szegő Tamás, Sztehlo Ildikó. | Magántulajdon
Group photo, 1946. Back row: Éva Weingruber, Ede Pós, Pál Fóti, László Keveházi, Gábor Sztehlo. Middle row: Endre Dulló, István Weingruber, Ádám Horváth. Front row: Gábor Sztehlo Jr., Péter Bíró, Csöppi, Tamás Szegő, Ildikó Sztehlo. | Private collection

VI.17. Münnich Ferenc „örökbe fogadja” Gerencsér Gyulát. A Pax-otthon híre messzire terjedt. A kommunista vezetés, köztük Rákosi Mátyás, Rajk László és Münnich Ferenc is jónak látta, hogy tegyen a gyermekek sorsának javításáért.

Ellátogattak az otthonba és „örökbe fogadtak” egy-egy árvát. Ez egyszeri közös ruhavásárlást vagy némi aprópénz adományozását jelentette.

Magántulajdon

Ferenc Münnich 'adopts' Gyula Gerencsér. News of the Pax home spread far and wide. The communist leadership, including Mátyás Rákosi, László Rajk and Ferenc Münnich, also decided to do something to improve the fate of the children. They visited the home and 'adopted' orphans. This meant buying clothes together or donating some change. | Private collection

VI.18. Vargha Balázs órája a szabadban. Fehér sapkában Szauer (Orbán) Ottó, tőle balra Bitter László, jobb szélén szemüvegben Bartha Péter. | Magántulajdon
Balázs Vargha's outdoor class. Ottó Szauer (later Orbán) in the white cap, with László Bitter on his left, Péter Bartha on his right. Private collection

VI.19. Egy előadás közönsége. Balról jobbra: Szegő János, Szegő Tamás, Andrási Andor, Bíró Péter, Főző Andor, Sztéhlo Gábor. | Magántulajdon
The audience at a lecture. János Szegő, Tamás Szegő, Andor Andrási, Péter Bíró, Andor Főző, Gábor Sztéhlo. | Private collection

VI.20. Felvarró Gaudiopolis címerével

1946–47

Vászon, selyemszál, gépi hímzés | 4,5 × 6,8 cm

EOM, ltsz. V.2012.1051.1.

Gaudiopolis Ifjúsági Állam címerét közepén az Erzsébet kilátóval Roth (Rác) András későbbi festő- és mozaikművész rajzolta meg. A közösséghez tartozást erősítette, hogy a jelvényt felvarróként is viselték. | B. Zs.

Patch with the coat of arms of Gaudiopolis

1946–47

Canvas, silk thread, machine embroidery | 4,5 × 6,8 cm

EOM, inv. no. V.2012.1051.1.

The coat of arms of the Gaudiopolis Youth State with the Elizabeth Lookout in the centre was drawn by András Roth (Rác), later painter and mosaic artist. Membership of the community was confirmed by the badge also being worn as a patch. | Zs. B.

VI.21. Gaudiopolis Ifjúsági Állam állampolgársági könyve

Auspitz (Andrási) Andor és Szabó György részére

1947

Papír, nyomtatvány | 8,6 × 12,1 cm

Magántulajdon (Auspitz Andor) | EOL, Sztehlo Gábor
lelkész hagyatéka, I/1. 17. (Szabó György)

A nyomtatott füzet Gaudiopolis Ifjúsági Állam állampolgárságát igazolta, a címoldalon a miniszterelnök és az államelnök, Sztehlo Gábor aláírásával.

A délutánonként végzett munkákat és – amennyiben sor került rá – a kiszabott büntetéseket is ebben vezették. Belső oldalán az Ifjúsági Állam célkitűzése olvasható: „Krisztus evangéliumának szellemében, társadalmi korlátokat megszüntetve, önálló, öntudatos, önismeretre és önbírálatra törekvő, gyakorlatilag ügyes, elméletileg képzett magyar embereket nevelni.” | B. Zs.

Gaudiopolis Youth State citizenship book

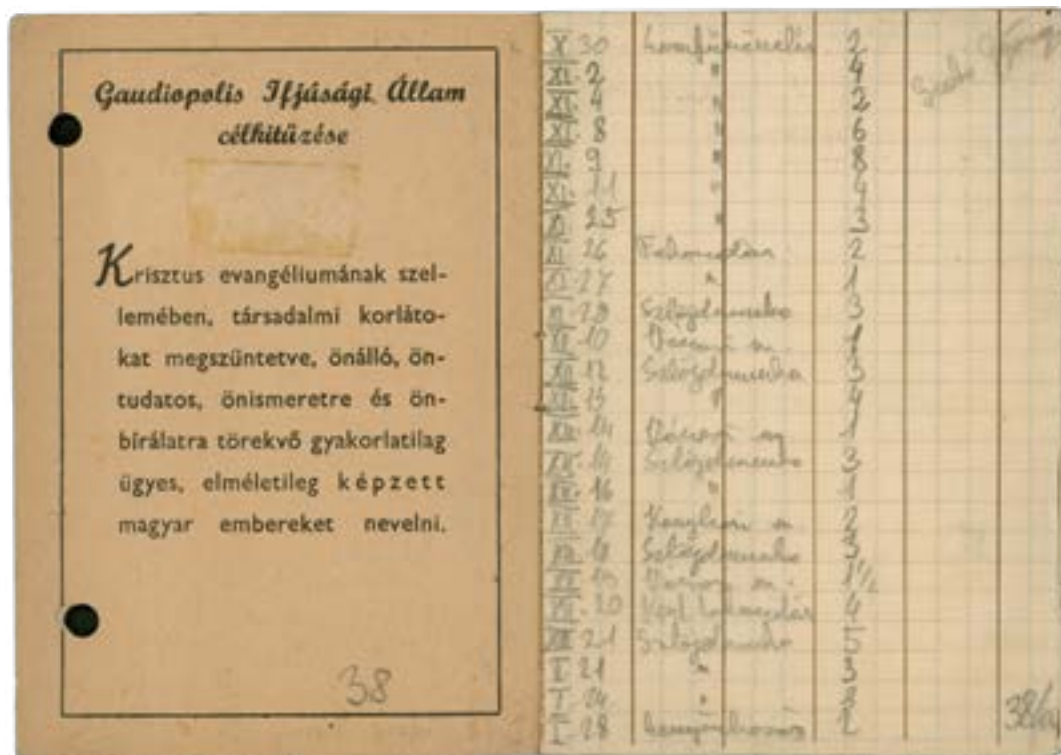
owned by Andor Auspitz (Andrási) and György Szabó

1947

Paper, print | 8,6 × 12,1 cm

Privately owned (Andor Andrási) and EOL, The legacy of Pastor Gábor Sztéhlo I/1. 17. (Szabó György).

Printed booklet certifying the citizenship of the Gaudiopolis Youth State, signed on the title page by the Prime Minister and the President of the State, Gábor Sztéhlo. The work done in the afternoons and, when it took place, the punishments imposed, were recorded in it. On its inside page, the objective of the Youth State can be read: *"To educate independent, self-conscious, self-aware, practically skilful, theoretically trained Hungarian men in the spirit of the Gospel of Christ and by removing social barriers."* | Zs. B.

VI.22. Doboz

1947

Karton, varrott | 15,5 × 10,5 × 5,5 cm

EOM, ltsz. V.1999.768.1.

„Olyan munkaiskola lebeg előttünk, mely nemcsak a gyermekek értelmét és jellemét fejleszti, hanem megtanítja őket sok minden praktikus és hasznos tudásra, melyre később az életben és pályaválasztás esetén szükségük lehet.” – írta Sztéhlo Gábor a Jó Pásztor Missziói Alapítványnak készített beszámolójában 1945-ben. Ez a pedagógiai elv valósult meg a gyermekotthon területén felállított műhelyekben, ahol délutánonként mindenki a saját kívánsága szerint foglalatoskodott. Füzéki Bálint egyik műhelymunkája során készítette ezt a varrott kartondobozt. | B. Zs.

Irodalom: Sztéhlo Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 432.

Box

1947

Cardboard, sewn | 15,5 × 10,5 × 5,5 cm

EOM, inv. no. V.1999.768.1.

“We would like to establish a school of work which not only develops the intellect and character of children but also teaches them many practical and useful skills which they may need later in life and in their choice of careers.” So wrote Gábor Sztéhlo in his report to the Good Shepherd Missionary Foundation in 1945. This pedagogical principle was put into practice in the workshops set up in the children’s home, where in the afternoons and on Saturdays everyone chose an occupation according to his/her will. Bálint Füzéki made this sewn cardboard box during such afternoon workshops. | Zs. B.

Bibliography: Sztéhlo, Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022, 432.

VI.23. Születésnap köszöntés

1947. szeptember 25.

Papír, vízfesték | 29,4 × 21 cm

EOL VIII.123 Sztéhlo Gábor és Mátyás evangélikus lelkészek hagyatéka, I/1. 18.

A születésnap ajándékként készült képet a Pax-gyermekotthon huszonnégy dolgozója írta alá Sztéhlo Gábor harmincnegyedik születésnapján. | K. B.

Birthday greetings

25 September 1947.

Paper, watercolour | 29,4 × 21 cm

EOL, VIII.123 The legacy of Pastor Gábor Sztéhlo and Mátyás, I/1. 18.

Signed by twenty-four employees of the Pax children's home on Gábor Sztéhlo's thirty-eighth birthday. 22. | B. K.

Nagyfarsangkor Ur születése napján bűbös szívrrel
kérlek a jó Istentől Nagyfarsangkor Urunk áldását és szeretettel kíván-
nok minden jót

VI.24. A mi újságunk

1946

Papír, stencilezett | 21 × 29,5 cm

Magántulajdon

A gyermekotthonban magyartanárként dolgozó Rákosi Zoltán művészetterápiás módszerek alkalmazásával próbált utat találni a háborút átélt gyermekek lelkéhez. Weöres Sándor Hangcsoportok című versének hatására a gyermekek is megpróbálkoztak érzéseiket először halandzsá-, majd komolyabb versekben kifejezni. Az írás olyan lendületet vett, hogy a gyermekek két lapot is indítottak A Mi Újságunk és Magunk címmel. A Fecskefészek lakói, azaz a 10 év körüli fiúk által szerkesztett A Mi Újságunk egy fennmaradt számában Orbán (Szauer) Ottó első költeményei is olvashatók. | B. Zs.

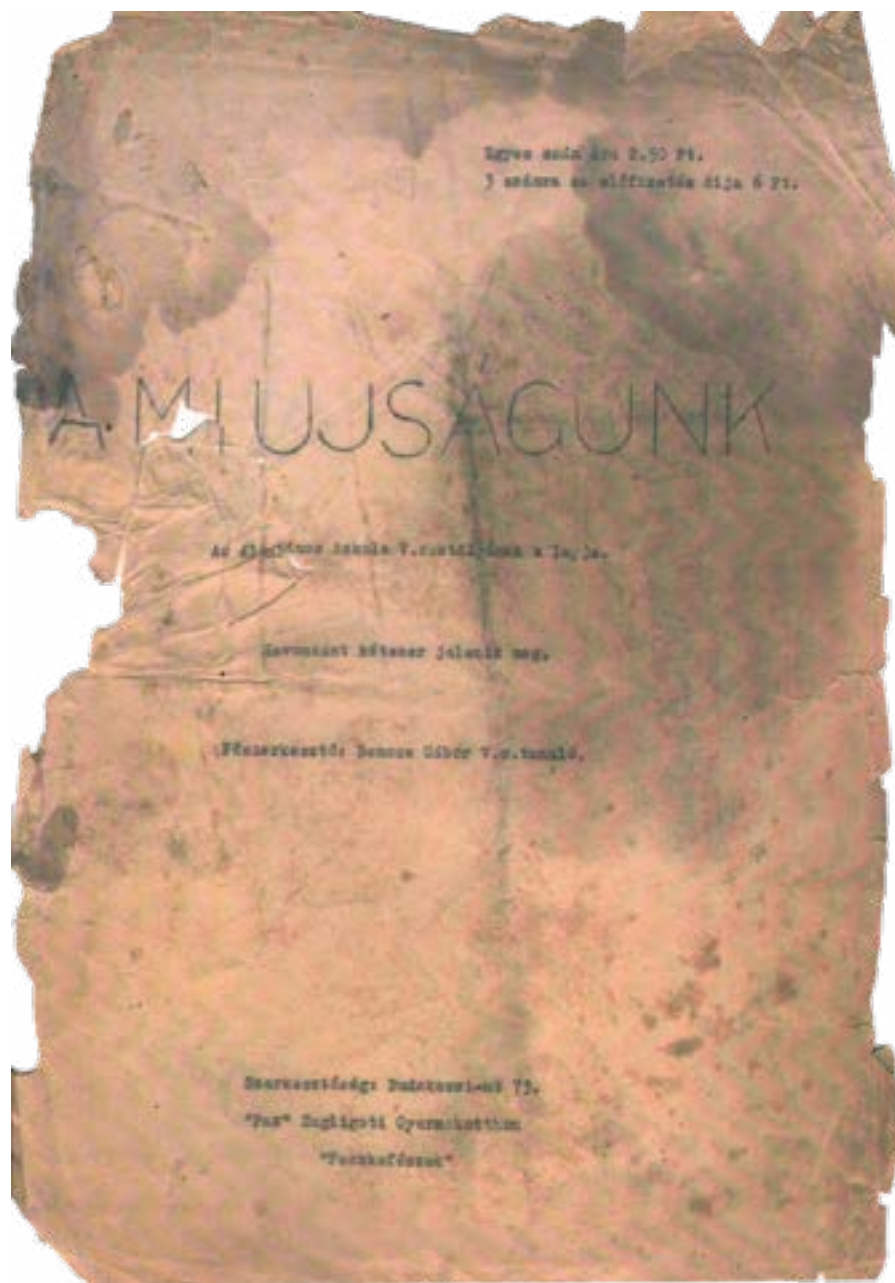
Newsletter

1946

Paper, stencil | 21 × 29,5 cm

Privately owned

Zoltán Rákosi, who worked as a Hungarian teacher in a children's home, tried to find a way to the souls of children who had experienced the war by using art therapy methods. Influenced by Sándor Weöres' poem 'Sound Groups', the children also tried to express their feelings, first in gibberish and then in more serious poems. Writing gained such momentum that the children started two magazines called A Mi Újságunk (Our Paper) and Magunk (Ourselves). A preserved issue of A Mi Újságunk, edited by the inhabitants of the house called the Swallow's Nest (a home for boys aged around 10) also contains the first poems of the poet Ottó Orbán (Szauer).

VI.25. Ambrus Kamill írása

1945. november 20.

Papír, gépirat | 21 × 29,5 cm

EOL, Sztéhlo Gábor és Mátyás evangélikus lelkészek hagyatéka, I/1. 3.

Gaudiopolis Ifjúsági Államban a kultuszminiszter feladata volt a faliújság szerkesztése. Ambrus Kamill írógéppel írt cikke 1945 karácsonyát várva jelent meg a faliújságon. | B. Zs.

Essay by Ambrus Kamill

20 November 1945.

Paper, typewritten | 21 × 29,5 cm

EOL, The legacy of Pastor Gábor Sztéhlo and Mátyás, I/1. 3.

In the Gaudiopolis Youth State, the Minister of Culture was responsible for editing the noticeboard. Kamill Ambrus' typewritten article appeared on the noticeboard in anticipation of Christmas 1945. | Zs. B.

Leves Fik kedves jelenlevőkt!

Összegyűltünk, hogy közösen ünnepeljünk Karácsony szent ünnepét. Áljunk meg egy pillanatra. Gondoljunk vissza tavalyi karácsony estéinkre. Ha egy éve... A szent karácsonyi ének hangjaiba beledörögtek az első robk bandák. Akkor abban a percben szűnt meg a karácsony a szeretet ünnepévé lenni. Az arcon az öröklányok helyett a bánat könnyei csillogtak. Miből volt? Amikor mezei töltek tombolt a gyűlölet, a halál vigyorgó porrával szedte áldozatait. Akkor azokban a percekben feldák is kiterjesztette szürke palástját és a téli hóban először szűnt meg vértől az ösöreg kassáját. Minden egy évvel ezelőtt karácsony szent estéjén történt a szeretet ünnepének előestéjén. Ist hiszen akkor egyikünknek sem volt az boldog karácsonya. Utána következett az ostrom. Tudom, hogy sokan vannak közöttünk, akik ezelőtt az idő alatt vacsatták el szüleiket vagy más házonkívülteiket. Mindnyájan szenvedtünk éhezünk. Volt idő amikor úgy gondoltuk, hogy már több karácsonyt nem élünk meg. Volt idő amikor reménykeltünk; majd csak vége lesz ennek is. Időjött vége lett. Vége lett az a ostromnak, háborúnak mindennek. Most újra itt állunk a díszes karácsonyfa előtt, újra énekeljük a karácsonyi éneket, és nem haljuk a bombák robbanását és nem kell félnünk az elharcoldástól. Most nyugodtan ünnepelhetjük a szent ünnepet. Nem tudom milyen érzéssel nézitek a karácsonyfát, nem tudom milyen szívvel ünnepeltek de az én torkomat most a sírás fojtogatja. Félig a bánat, félig az én könnyei akarnak először belőle. Sírai tudnak az esembe jutni és, hogy addig amíg mi itt vagyunk szababban ünnepelünk, addig ezrek hűdés szababban, könnyek között mormolják karácsonyimindjüket. Örülök hogy még egyszer én is ünnepelhetek szent karácsony estén, hogy újra énekelhetek karácsonyi éneket. Végtelen hála tölti el szívemet Isténre nagy tiszteltető az iránt akinek mindent köszönhetek.

Fik! Itt talán nem is tudjátok, mit jelent az: Neleg. Abban szerető szívvel körülvéve karácsonyt ünnepelni. Nem tudjátok. Ezt igazán csak azt tudja akinek már volt egy pár boldogtalan karácsonyestje. Nem akarok nektek szomorúságot okozni a szeretet ünnepén csak azt szeretném ha éreznék mit jelent ez: ilyen körülmények között ünnepelni. Most pedig ünnepeljünk. Ünnepeljünk a megváltó születését ünnepeljünk az első békés karácsonyt. Megadta nekünk azt az írt és reméltem, hogy még sok sok boldog karácsonyt fog adni mindannyiunknak. Úgy legyen.

Gaudiopolis. 1945. november. 20. , AMBRUS KAMILL

VI.26. A Pax-gyermekotthon tervének távlati képe

Gádoros Lajos – Preisich Gábor | 1946

Archív felvétel

Magántulajdon

Preisich Gábor építész és családja a Sztéhlo Gábor által szervezett, védett otthonokban élte túl a vészkorszakot. A háború után a Sztéhlo által alapított gyermekotthon számára 500 férőhelyes gyermekvárost tervezett. A terv a Budakeszi út – Árnyas út által határolt, valamint a Tündérhegy lábánál elterülő telkekre készült. A terv középpontjában egyes számmal jelzett épület az egyedüli már meglévő ház, amely később az ún. Farkastanya, a 12 év feletti fiúk otthona lett. Ebben az épületben alakították volna ki az irodákat, valamint a gyermekállam önkormányzatának székhelyét. A családi otthon jelleget sugárzó pavilonok mellett helyet kaptak volna tanári lakások, iskolaépület, kápolna, valamint különböző mesterségek műhelyei is. A Sztéhlo pedagógiai elveit tükröző terv azonban túl drágának bizonyult. | B. Zs.

Irodalom: A. B.: A gyermekvárosról. *Új Építészet*, 1948, 2. szám, 68–70. | Preisich Gábor: *Építészeti, városépítészeti pályafutásom története*. (Szerk.: Fehérvári Zoltán, Prakfalvi Endre): Lapis Angularis. Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből, VII. Budapest, 2009, 192.

A perspective view of the Pax children's home plan

Lajos Gádoros - Gábor Preisich | 1946

Archive photo

Privately owned

Architect Gábor Preisich and his family survived the Holocaust in the sheltered homes organised by Gábor Sztéhlo. After the war, he outlined a plan for the children's city – a home for 500 children – founded by Sztéhlo. The plan was designed for the area bordered by Budakeszi Street, Árnyas Street and at the foot of Tündér (Fairy) Hill. The

building in the centre of the plan, marked with number one, is the only existing house, which later became the so-called Wolf Den, a home for boys over 12 years of age. This building was to house the offices and the headquarters of the Children's State Municipality. In addition to the pavilions, which would have been like a family home, there would have been teachers' apartments, a school building, a chapel and workshops for various crafts. The plan, which reflected Sztehlo's pedagogical principles, proved too expensive, however. | Zs. B.

Bibliography: A. B.: A gyermekvárosról. *Új Építészet*, 1948, issue 2, 68–70. | Preisich, Gábor: *Építészeti, városépítészeti pályafutásom története*. (Ed.: Fehérvári Zoltán, Prakfalvi Endre): Lapis Angularis. Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből, VII. Budapest, 2009, 192.

VI.27. Tervek a Pax-gyermekotthonhoz

Preisich Gábor | 1946

Pausz, vegyes technika | 52,5 × 35 cm 33 × 29 cm; 35,5 × 23, 5 cm

MÉM-MDK, ltsz.94.23.73.

A Budakeszi úti gyermekotthon terveiből 26 rajz maradt fenn Preisich Gábor hagyatékában. A lakópavilonokban 5-8 ágyas hálósobákat terveztek, amelyekhez nemcsak fürdőszoba tartozott volna, hanem külön tanulásra és étkezésre alkalmas helyiség is. A kisebb csoportokban történő étkezések lebonyolítása az intézeti légkör helyett az otthon érzetét szeretné biztosítani. | B. Zs.

Irodalom: A. B.: A gyermekvárosról. *Új Építészet*, 1948, 2. szám, 68–70.

Plans for the Pax children's home

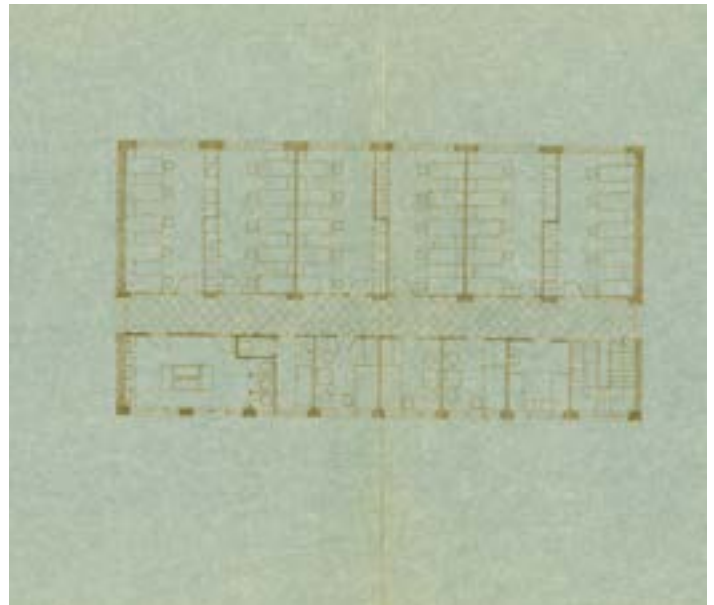
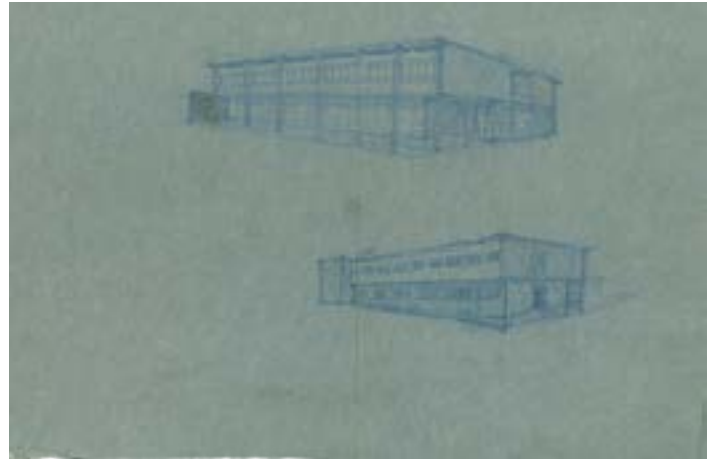
Gábor Preisich | 1946

Pause, mixed media | 52,5 × 35 cm; 33 × 29 cm; 35,5 × 23, 5 cm

MÉM-MDK, inv. no. 94.23.73.

For the children's home at Budakeszi Street 26 drawings survive in the legacy of Gábor Preisich. The residential pavilions were designed to have bedrooms with 5-8 beds, with bathrooms and separate rooms for studying and dining. Meals were to be served in small groups to create a sense of home rather than an institutional atmosphere. | Zs. B.

Bibliography: A. B.: *A gyermekvárosról*. Új Építészet, 1948, issue 2, 68–70.

VI.28. Levél német nyelven

1946. december

Papír, gépelt fogalmazvány | 21 × 33,5 cm

MÉM-MDK, Itsz. 2024.25.

Preisich Gábor részletes költségvetése a gyermekváros első ütemének megépüléséhez a remélt támogatóknak íródott Svájcba. | B. Zs.

Letter in German

December 1946.

paper, typed manuscript (draft) | 21 × 33,5 cm

MÉM-MDK, inv. no. 2024.25.

Gábor Preisich's detailed budget for the construction of the first phase of the children's city was written to the hoped-for sponsors in Switzerland. | Zs. B.

VI.29. A Csatárka úti Gyermekotthon

Preisich Gábor | 1960–1964

Archív felvételek

Fortepan / Preisich család 158019, 158090, 158041

Budapest II. kerületében 1960-ban felépült Csatárka (ma: Cseppkő) úti Gyermekotthon Preisich Gábor utolsó megvalósult épületegyüttese. Sztéhlo Gábor gyermekotthonához készített tervek elgondolása köszön vissza a lakóépületek pavilonos elrendezésében, a pavilonok félnyeregretetős, idomacél szerkezetű formájában, valamint a központi épületben működő önálló iskola és foglalkoztató helyiségek kialakításában. | B. Zs.

Irodalom: Preisich Gábor: *Gyermekotthon*, Budapest. Magyar Építőművészet, 1965, 4. szám, 30–32.

The children's home on Csatárka Road

Gábor Preisich | 1962-1964

Archive photo

Fortepan / Preisich family 158019, 158090, 158041

The Csatárka (now Cseppkő) Children's Home, built between 1962 and 1964 in the second district of Budapest, was the last stage of Gábor Preisich's creative work as an architect. The design concept of Gábor Sztéhlo's Children's Home is reflected in the pavilion layout of the residential buildings, the half-roofed, steel-framed pavilions and the separate school and workshops in the central building. | Zs. B.

Bibliography: Preisich, Gábor: *Gyermekotthon*, Budapest. Magyar Építőművészet, 1965, issue 4, 30–32.

1951

VII. Budapesti segédlelkészi szolgálat

A Pax-otthon államosítása után véget ért Sztéhlo Gábor hosszúra nyúlt fizetés nélküli szabadsága, és újra az evangélikus egyház tényleges alkalmazásába került. A Rákosi-rendszer legsötétebb éveiben, amikor a gyülekezeti lelkészi állások kivételével szinte minden más intézményi, egyesületi, alapítványi, iskolai lelkészi álláshely megszűnt, szó sem lehetett Sztéhlo Gábor képességeinek és tapasztalatainak megfelelő munkakörben való elhelyezkedéséről. Ismét segédlelkész lett – néhány hónapig Budahegyvidéken és Kelenföldön szolgált, majd 1951. május 1-jétől a kőbányai gyülekezetben lett káplán.

Kőbányán régi jó barátja és kollégája, Koren Emil lett a „főnöke.” Koren gyakorlatilag önálló lelkészi állásba helyezte Sztéhlo Gábort, amikor a gyülekezet Simor (ma Vajda Péter) utcai részének gondozásával bízta meg. Itt önálló templomban tartott istentiszteleteket vasárnapról vasárnapra. A korábban Kőbányához tartozó, majd Józsefvároshoz csatolt, kertvárosi jellegű településrész, az ún. Tisztviselőtelep lakói jellemzően az ötvenes években éppen a megsemmisülés küszöbén álló polgári középosztályhoz tartoztak. A visszaemlékezések egységes tanúsága szerint Sztéhlo Gábor itt is lelkiismeretes és eredményes lelkészi munkát végzett, amelynek nyomán aktív gyülekezeti élet bontakozott ki. Kiválóan tudta motiválni gyülekezete tagjait, legyen szó szociális segítségről, gyülekezeti munkáról vagy az önkéntessé vált egyházi adó beszédéről.

Kőbányai szolgálatának idejére estek a budapesti kitelepítések. Evangélikus családokat is érintettek azok a rendelkezések, amelyek az „osztályidegen” elemek eltávolítását célozták a fővárosból. A kitelepítettek emberhez nem méltó körülmények közé kerültek, és igen gyakran a párt által szított ellenséges fogadtatást is el kellett szenvedniük. Sztéhlo Gábor segített a kitelepítettek ingóságainak megmentésében, majd a kapcsolattartásban és aktív támogatásukban. Felkereste a kitelepítések helyszínén (jellemzően Kelet-Magyarország legnehezebb sorsú részein) szolgáló lelkész kollégákat, hogy vegyék szárnyaik alá az otthonukból elűzötteket. Gyülekezete tagjai élelmiszert, ruhát, pénzt gyűjtöttek, ezt Sztéhlo Gábor személyesen vitte el a kitelepítetteknek oldalkocsis motorján. Nemcsak kőbányai, de más budapesti kitelepítetteket is rendszeresen látogatott – annak ellenére, hogy ezzel ismét komoly veszélynek tette ki magát. Az egyházvezetés kifejezetten tiltotta ezt a munkát, de Sztéhlo Gábor figyelmen kívül hagyta az utasítást.

1951

VII. Assistant Pastoral Ministry in Budapest

After the nationalization of the Pax home, Gábor Sztéhlo's long period of unpaid leave ended, and he was again in the employment of the Lutheran Church. During the darkest years of the Stalinist regime in Hungary under Mátyás Rákosi, when almost all other institutional, association, foundation and school pastoral posts were abolished, with the exception of congregational pastoral posts, there could be no question of Gábor Sztéhlo finding a job that suited his skills and experience. He became an assistant pastor again, serving for a few months in the Budahegyvidék and Kelenföld (12th and 11th districts in Budapest) congregations, and then from 1 May 1951 he became a chaplain in the congregation of Kőbánya, (10th district in Budapest).

In Kőbánya his old friend and colleague Emil Koren became his 'boss'. Koren effectively made Gábor Sztéhlo an independent pastor when he entrusted him with the care of the Simor (now Péter Vajda) Street filia church of the congregation. Here he held services in a separate church from one Sunday to the next. The inhabitants of this suburban part of the settlement, formerly part of Kőbánya and later annexed to Józsefváros, were typically members of the upper middle class, which was on the verge of destruction in the 1950s. As his contemporaries consistently recollected, Gábor Sztéhlo also carried out conscientious and effective pastoral work here, which led to the development of an active congregational life. He was excellent at motivating his congregation, whether this was with social assistance, church work or the collection of the church tax, which had become voluntary.

During his service in Kőbánya, the forced resettlements from Budapest to the provinces took place. Lutheran families were also affected by these provisions, aimed at removing people of persecuted social classes from the capital. Those expelled were held in inhuman conditions and very often suffered a hostile reception incited by the party. Gábor Sztéhlo helped to rescue the belongings of the displaced, and then to maintain contact with and actively support them. He visited his fellow pastors serving in the places to which people were displaced (typically in the poorest parts of Eastern Hungary), encouraging them to take the displaced under their wing. Members of his congregation collected food, clothing and money, which Sztéhlo personally delivered to the displaced on his sidecar motorbike. He regularly visited not only those in Kőbánya, but also other resettled people in Budapest – despite the fact that he was again putting himself at serious risk. The church leadership expressly forbade this work, but Sztéhlo ignored the order.

VII.1. A derűs Sztehlo Gábor, 1950 körül | EOM
The happy Gábor Sztehlo, c. 1950 | EOM

VII.2. A Simor utcai
templom | EOL

*The church on Simor
Street | EOL*

1951–1961

VIII. Szeretetintézmények vezetője

A háború előtt az evangélikus egyház elsősorban egyesületi keretek között végzett szociális munkát. A pártállam az egyesületek feloszlásával felszámolta ezt a struktúrát. Az egyház szociális munkájának átmentése Sztéhlo Gábor nevéhez kötődik. Hasznát vette teológuskori tapasztalatainak, amelyeket a németországi „Bethel” egyházi szociális intézményeiben szerzett.

A bonyhádi fiúárvaház feloszlása és államosítási kísérlete volt az első alkalom, ahol Sztéhlo Gábor közbelépett. Fogyatékkal élő gyermekeket költöztetett az intézménybe, és gondozásukról szerződést kötött a helyi hatóságokkal, így sikerült elkerülni az államosítást. A módszer bevált, ugyanilyen módon vont ki az államosítás alól a Fébé Dia-konissza Egyesület szociális célra szolgáló ingatlanait Budán és Piliscsabán. 1961-ig tizenhat ilyen evangélikus intézmény jött létre. A pártállam boldogan engedte át a fogyatékkal élők és idősek hálátlan, ideológiailag sem kifizetődő feladatát az egyháznak.

Sztéhlo Gábor 1951 őszétől ügyvivőként vezette az egyetemes egyház szeretetintézményi bizottságát, majd diakóniai osztályát. A szervezet időtállóan bizonyult, a rendszerváltásig változatlan formában működött. Sztéhlo Gábor nem csak irodai munkát végzett: megszervezte a gyülekezetek támogatói köreit az egyes szeretetotthonok köré, nemzetközi kapcsolatait mozgósítva anyagi és természetbeni segélyekhez juttatta az intézmények lakóit. Az egyházi közegekből érkezett gondozók szakmai képzését Bárczi Gusztáv, a hazai gyógypedagógia megteremtője biztosította az egyház számára elzárt hivatalos utak kikerülésével. Sztéhlo lakása és hivatala a budai szeretetotthonban (Bátori László utca) volt – ha kellett (és sokszor kellett), maga is részt vett a gondozói munkában. Átmentette a Pax-otthon családias légkörét, az ellátottak által végzett kétkézi munka az idősekre is jó hatással volt.

Sztéhlo Gábor országos egyházi vezetőként sem volt hajlandó a politika szempontjait figyelembe venni. 1953-ban fegyelmi vizsgálat folyt ellene azért, mert „osztályellenségnek” minősülő rászorultakat is felvett a gyenesdiási otthonba, hogy megmentse őket a kitelepítéstől. A budai szeretetotthonban kapott menedéket br. Radvánszky Albert, korábbi egyetemes felügyelő, akit minden vagyonától és életlehetőségétől megfosztott az új rendszer. Sztéhlo öntudatosan vállalta, hogy a szeretetmunkát *„mindig Isten iránti hálával, felebarátaim iránti szeretetből törekedtem végezni.”* Az egyház szociális munkáját a *„kezek evangéliumának”* nevezte.

1951–1961

VIII. Head of Charities

Before the war, the Lutheran Church was mainly involved in social work in the form of associations. The party state abolished this framework by dissolving the associations. Gábor Sztéhlo is credited with rescuing the social work the church performed. In this he benefited from his experience as a theologian student in the 'Bethel' ecclesiastical social institutions in Germany.

The attempt to disband and nationalise the boys' orphanage in Bonyhád was the first time Gábor Sztéhlo intervened. He moved disabled children into the institution and signed a contract with the local authorities for their care, thus avoiding nationalisation. The method worked, and in the same way he saved the social properties of the Fébé Deaconess Association in Buda and Piliscsaba from nationalisation. Sixteen such Lutheran institutions were established by 1961. The state was happy to hand over to the church the thankless, ideologically unprofitable task of caring for the disabled and elderly.

From the autumn of 1951, Gábor Sztéhlo was responsible for leading the Charity Institutes Committee and later the Diaconal Department of the Lutheran Church. The organisation proved to be a lasting one, operating unchanged until the change of regime in 1989. Gábor Sztéhlo did more than just office work: he organised the congregations' supporters around the individual charitable homes and mobilised his international contacts to provide material and in-kind aid to the residents of the institutions. Gusztáv Bárczi, the founder of special needs education in Hungary, provided professional training for carers coming from an ecclesiastical environment by bypassing the official routes closed to the church. Sztéhlo's home and office were in the Buda charity home (on Bátori László Street); when necessary (and it was often necessary), he himself took part in the work the carers did. He perpetuated the family atmosphere of the Pax home, and the manual work carried out by the elderly had a positive effect on their lives.

Even when in a leadership position, Gábor Sztéhlo was not willing to take political considerations into account. In 1953, he was under disciplinary investigation for admitting the needy, who were considered 'class enemies', to the Gyenesdiás home to save them from resettlement. He gave shelter in the Buda charity home to Baron Albert Radvánszky, a former lay leader, who was deprived of all his property and opportunities by the new regime. Sztéhlo self-consciously undertook to carry out his charity work *"always with gratitude to God and with love for my neighbour"*. He called the Church's social work the *'gospel of hands'*.

VIII.1. Ifjúsági konferencia, Gyenesdiás, 1953. július 31. A középső sorban, baloldalt Sztéhlo Gábor. | EOL
Youth conference at Gyenesdiás, 31 July 1953. Gábor Sztéhlo is in the middle row far left. | EOL

VIII.2. A pesthidegkúti templom szentelése, 1955. június 19.

Bevonulás: Vető Lajos, Danhauser László, Várady Lajos, Sztéhlo Gábor, Prőhle Károly, Turcsányi Károly. | EOL

Consecration of the Pesthidegkút church, 19 June 1955.

Entering the church: Lajos Vető, László Danhauser, Lajos Várady, Gábor Sztéhlo, Károly Prőhle, Károly Turcsányi. | EOL

VIII.3. A pesthidegkúti templom szentelése, 1955. június 19. Áldásosztás: Ruttkay Elemér, Turcsányi Károly, Danhauser László, Vető Lajos (középen), Várady Lajos, Sztéhlo Gábor, Prőhle Károly. | EOL

Consecration of the Pesthidegkút (part of the 2nd district in Budapest) church, 19 June 1955. 1. Blessing: Elemér Ruttkay, Károly Turcsányi, László Danhauser, Lajos Vető Lajos (centre), Lajos Várady, Gábor Sztéhlo, Károly Prőhle. | EOL

VIII.4. A Budai Szeretetotthon lakói, 1955. Jobb oldalon báró Radvánszky Albert, aki az egyház egyetemes felügyelője volt 1923 és 1948 között.
Magántulajdon

*Residents of the Buda Charity Home, 1955. On the right, Baron Albert Radvánszky, who was the universal overseer of the church between 1923 and 1948.
Private collection*

VIII.5. Kirándulás a Koren családdal, 1950-es évek második fele | EOM
Excursion with the Koren family, second half of the 1950s | EOM

VIII.6. A nagytarcsai fiatalok kirándulása Sztehlo Gáborral Mátraházán, 1958. július 23. | Magántulajdon
Excursion of the youth of Nagytarcsa with Gábor Sztehlo at Mátraháza, 23 July 1958. | Private collection

VIII.7. A nagytarcsai
fiatalok kirándulása
Sztehlo Gáborral
Mátraházán,
1958. július 23.
Magántulajdon

*Excursion of the youth
of Nagytarcsa with
Gábor Stehlo at
Mátraháza,
23 July 1958. | Private
collection*

VIII.8. Sztehlo Gábor,
1960 körül | EOM

*Gábor Sztehlo, around
1960 | EOM*

VIII.9. Az óbudai temetőben, 1957–1961 között | EOM

In the cemetery at of Óbuda (3rd district in Budapest), between 1957 and 1961 | EOM

VIII.10. Imazsámoly

20. század első fele

Lakkozott fa | magasság: 81 cm

Magántulajdon

Sztechlo Gábor teológus hallgatóként egy tanévet Finnországban töltött, amely egész későbbi munkásságára nagy hatással volt. A finn ébredés lelkesége indíthatta az imazsámoly használatára is. A kiállított imazsámoly Sztechlo Gábor budai szeretetotthonban lévő irodájában volt az 1950-es években, nem tudjuk, hogy a megelőző időszakban használta-e. | B. Zs.

Prayer stool

First half of the 20th century

Lacquered wood | height: 81 cm

Privately owned

Gábor Sztechlo spent a year as a theological student in Finland, which had a profound influence on his later work. The spirituality of the Finnish revival movement may have inspired him to use prayer stools. The prayer stool on display was in Gábor Sztechlo's office in his Buda charity home in the 1950s, but we do not know if he used it prior to this. | Zs. B.

VIII.11. Asztali kínáló készlet

1950-es évek

Keményfa, faragott | 29 × 19 cm

Sztehlo Gábor Evangélikus Szeretetszolgálat

A tálcából és négy kis tálból álló készletet Stehlo Gábor abban az időben készítette, amikor az evangélikus szeretothonokat vezette. | K. B.

Table offering set

1950s

Hardwood, carved | 29 × 19 cm

Gábor Stehlo Lutheran Charity

This set of tray with four small bowls was made by Gábor Stehlo at the time he was running the Lutheran charity homes. | K. B.

VIII.12. Sztehlo család bútorai

20. század első fele

Keményfa, lakkozott, kárpitozott szalongszalon garnitúra

Két karosszék 90,5 × 64 cm | ovális asztal 66,4 × 101 cm | könyvespolc 110 × 64,1 × 27,3 cm | fiókos szekrény 79,5 × 63,7 × 38,7 cm

Magántulajdon

Sztehlo Gábor felesége, Lehel Ilona (Csöppi) 1956-os emigrálása után rendelkezett a családi bútorok sorsáról. A kiállított garnitúrát unokahúgának, keresztlányuknak, Lehel Ildikónak ajándékozta. Mivel az ő lakáskörülményei szűkössnek bizonyultak, ezért a Lehel család más tagjai őrizték meg a tárgyakat. | K. B.

Furniture of the Sztehlo family

First half of the 20th century

Hardwood, lacquered, upholstered saloon furniture

Two armchairs 90.5 × 64 cm | oval table 66.4 × 101 cm | bookcase 110 × 64.1 × 27.3 cm | chest of drawers 79.5 × 63.7 × 38.7 cm

Privately owned

Gábor Sztehlo's wife, Ilona Lehel (Csöppi), disposed of the family furniture after her emigration in 1956. The exhibited set was a gift to her niece, their goddaughter Ildiko Lehel. As her living conditions did not allow her to use the furniture, other members of the Lehel family have preserved it to this day. | B. K.

1961–1974

IX. Az emigráció évei

1956-ban Sztéhlo Gábor felesége és két gyermeke nyugatra távozott. Számára is nyitva állt az emigráció útja. Nyelvtudása, széleskörű nemzetközi kapcsolatai méltó és biztos egzisztenciát is biztosították volna, de nem akarta elhagyni gondozottjait.

Természetesen hiányzott a családja. A berendezkedő kádári rezsim sem bánta volna, ha az eredményes egyházi szervezőmunkát végző lelkész végleg elhagyja az országot, a kivándorló útlevelet azonban nem fogadta el Sztéhlo Gábor. Mire 1961-re turista útlevelet kapott Svájcban élő családjá meglátogatására, már nem volt biztos abban, hogy vissza fog térni. Érezte, hogy ismét elfogy körülötte a levegő.

Svájcban szívinfarktus érte, útlevele lejárt, és ő a maradás mellett döntött. Felgyógyulása után először egy festői alpesi faluban, Hasliberg-Hohfluhban lett lelkész, ekkor írta meg visszaemlékezéseit. Egykori konfirmandusai úgy emlékeznek rá, mint aki valódi pásztora volt gyülekezetének. Sztéhlo Gábor megszerette a falut, a bájos kis templomot, és már telket is vásárolt, hogy itt telepedjék le. Végül mégis a városi élet mellett döntött. Interlakenbe került kórházlelkésznek és egyházmegyei kisegítő lelkésznek.

Sztéhlo Gábor a jólétben élő Svájcban sem feledkezett meg a rászorultakról. Rendszeresen küldött segélycsomagokat Magyarországra azoknak, akik a politikai és egyházi vezetéstől nem számíthattak támogatásra. Egy helyi diakóniai intézettel kötött megállapodás alapján nyaraltatást biztosított olyan magyar családoknak, akik a hivatalos egyháztól nem kaptak ilyen lehetőséget. Svájc szabadsága és nyitottsága arra is lehetőséget adott, hogy levélben és személyesen is rendszeres kapcsolatot tartson emigrált mentettjeivel, külföldön élő magyar lelkészekkel, svájci és finn barátaival. A genfi egyházi központba érkező magyar egyházi vezetők is rendszeresen meglátogatták. Honvágya nem múlt el: hazájához legközelebb Burgenlandban tudott találkozni magyarországi rokonságának tagjaival.

Az az elismerés, amelyet életében, hazájában nem kaphatott meg, mentettjei közbenjárására Izraelből érkezett. A jeruzsálemi Yad Vashem Intézet 1973-ban tüntette ki a Világ Igaza címmel, ugyanebben az évben más, magyarországi embermentőkkel együtt Nobel-béke-díjra javasolták. Egy évvel később, 1974. május 28-án hunyt el Interlakenben – napi sétája közben megpihent egy padon, ahonnan többé már nem állt fel. Özvegye, Csöppi nem temettette el. 1984. április 11-én egyszerre helyezték el a házaspár hamvait a Farkasréten lévő családi sírboltba.

1961–1974

IX. Years in Emigration

In 1956, the year of the Hungarian Revolution, Gábor Sztehlo's wife and two children left for the West. For him, too, the path to emigration was open. His knowledge of languages and his extensive international contacts would have provided him with a dignified and secure existence, but he did not want to leave those entrusted to him.

Of course, he missed his family. The Kádár regime established following the crushing of the 1956 Revolution would not have minded if the pastor, who had done effective organisational work, had left the country forever, but Gábor Sztehlo refused to accept an emigrant passport. By the time he received a tourist passport to visit his family in Switzerland in 1961, he was no longer sure he would return to Hungary. He felt that his options were dwindling.

In Switzerland Sztehlo had a heart attack, his passport expired, and he decided to stay. After his recovery, he first became a pastor in Hasliberg-Hohfluh, a picturesque Alpine village, where he wrote his memoirs. His former confirmands remember him as a true pastor of his congregation. Gábor Sztehlo fell in love with the village, the charming little church, and even bought a plot of land to settle on. But in the end, he decided to live in the city. He became a hospital chaplain and diocesan assistant pastor in Interlaken.

Even in prosperous Switzerland, Gábor Sztehlo did not forget about the needy. He regularly sent aid packages to Hungary for those who could not count on support from the political and ecclesiastical leadership. Through an agreement with a local diaconal institute, he provided holiday accommodation for Hungarian families who had not been given such an opportunity by the official church. Switzerland's freedom and openness also gave him the opportunity to maintain regular contact by letter and in person with those he had rescued and who had emigrated, with Hungarian pastors living abroad, and with friends in Switzerland and Finland. He was also regularly visited by Hungarian church leaders who came to the Church Centre in Geneva. His homesickness did not fade: the closest he could come to his homeland was Burgenland, where he met members of his Hungarian kinship.

The recognition that he did not receive in his homeland in his life came instead from Israel, through the intercession of one of those the rescued. In 1973, the Yad Vashem Institute in Jerusalem awarded him the title of 'Righteous Among the Nations', and in the same year he was nominated for the Nobel Peace Prize, along with other Hungarians who saved Jewish lives. A year later, on 28 May 1974, he died in Interlaken; during his daily walk he rested on a bench from which he never rose again. His widow, Csöppi, did not have him buried. On 11 April 1984, the couple's ashes were buried simultaneously in the family vault in Farkasrét Cemetery in Budapest.

IX.1. Újra együtt a család! Első nap otthon az infarktus után. Basel-Birsfelden, 1961 | Magántulajdon
The whole family together again! First day home after Sztehlo's heart attack. Basel-Birsfelden, 1961 | Private collection

IX.2. Ifj. Sztehlo Gábor esküvője. Hasliberg, 1964 | Magántulajdon
Wedding of Gábor Sztehlo Jr., Hasliberg, 1964 | Private collection

IX.3. A haslibergi parókia teraszán családi körben, 1966 nyara | Magántulajdon
On the terrace of the parish church in Hasliberg among family, summer 1966 | Private collection

IX.4. Egy gyülekezeti esküvő után Meiringenben, 1968 | Magántulajdon
Wedding in Meiringen, 1968 | Private collection

IX.5. Haslibergi konfirmandusok Meiringenben, 1969 | Magántulajdon
Hasliberg confirmands in Meiringen, 1969 | Private collection

IX.6. Sztéhlo Gábor
és felesége Hasliberg,
1960-as évek
Magántulajdon

*Mr. and Mrs. Gábor
Sztéhlo Hasliberg, 1960s
Private collection*

IX.7. Hasliberg, 1968
Magántulajdon

Hasliberg, 1968
Private collection

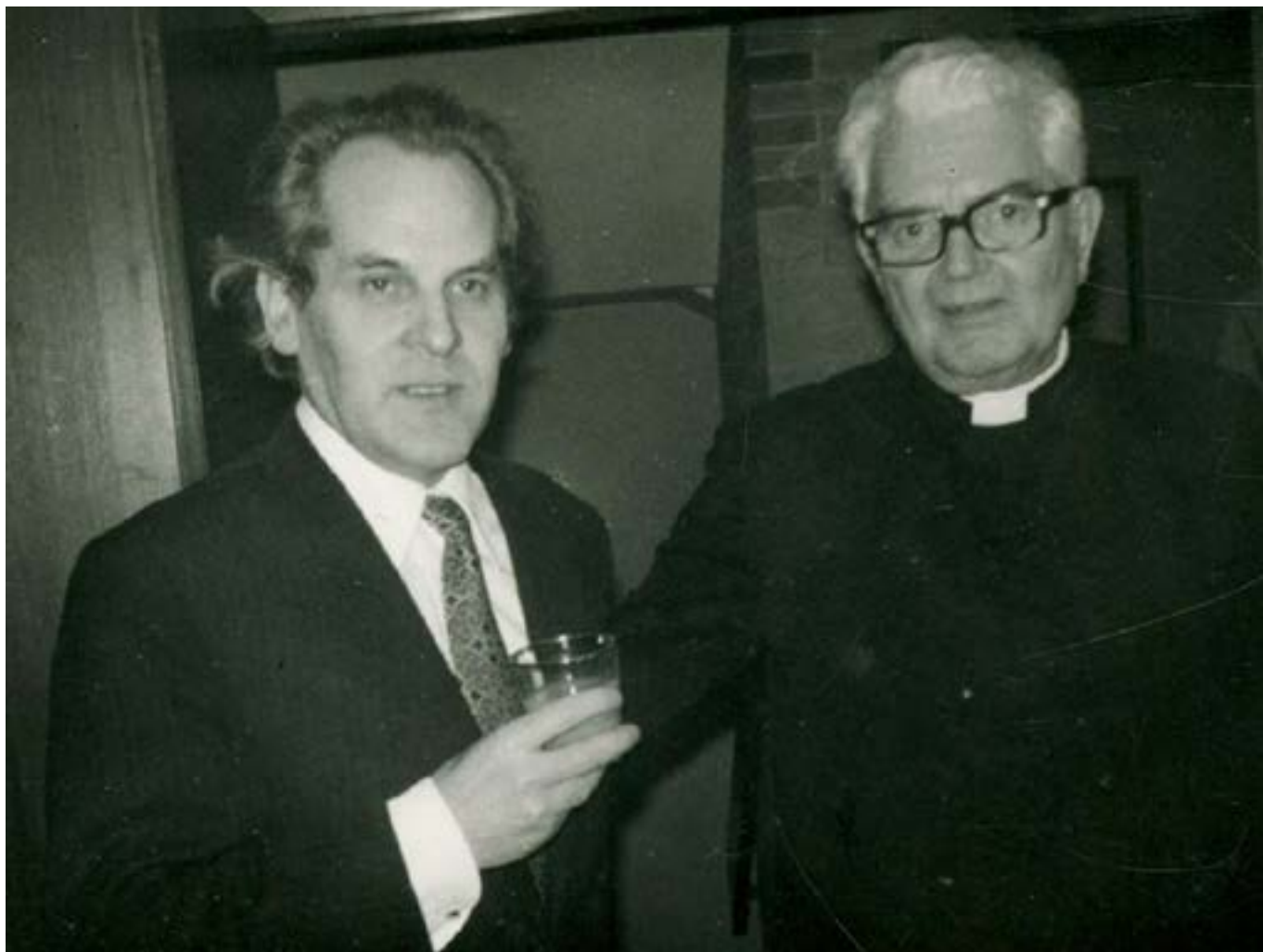
IX.8. Bécsi kirándulás a magyarországi rokonokkal, 1960-as évek vége | Magántulajdon
Trip to Vienna with relatives from Hungary, late 1960s | Private collection

IX.9. Mörbisch (Burgenland, Ausztria), találkozás a rokonokkal, 1960-as évek vége | Magántulajdon
Meeting relatives in Mörbisch (Burgenland, Austria) late 1960s | Private collection

IX.10. Az interlakeni kastélyban található lakásuk előtt, 1970 körül | EOM
In front of their apartment in the castle, Interlaken, c. 1970 | EOM

IX.11. Fóti Pállal, 1970 körül | Magántulajdon
With Pál Fóti, c. 1970 | Private collection

IX.12. Unokákkal, Interlaken, 1973 tele | Magántulajdon
With grandchildren, Interlaken, winter 1973 | Private collection

IX.13. Philip unokája keresztelője. Interlaken, 1973 | EOM
Christening of his grandson, Philip, Interlaken, 1973 | EOM

IX.14 Régi könyvek Sztehlo Gábor könyvtárából

Cicero, Marcus Tullius: De oratore. 3. kötet. Frankfurt, 1616. 16 × 10 × 3,5 cm

König, Joh. Friedrich: Theologica positiva. Rostock, Lipcse, 1719. 10 × 16,2 × 4,5 cm

Dietrich, Johann Conrad: Breviarium Historicum. Gießen, 1679. 16,4 × 10 × 3,4 cm

C. P. A. I. [Czeglédi István]: Az Ur frigy szekrénye előtt Dagon le-dülése. Kolozsvár, 1670. 15 × 19 × 2,5 cm Belső oldalon felirat: „Atyai jótevőnknek: / Sztehlo Gábor / nagytiszteletű úrnak, / Hálás szeretettel. / Budapesten, 1947. évi november hó 16. / Bruchsteiner Péter, Bruchsteiner Edi, / Bruchsteiner Zsuzsa.”

EOK, R. 1.419; R.1.422; R.1.417; EOL L 465

Sztehlo Gábor, 1959-ben –másfél évvel azelőtt, hogy Svájcba utazott – több mint negyven, 16–18. századi, értékes régi kötetet ajándékozott az evangélikus levéltárnak. Tulajdonosi bejegyzéseik szerint a kötetek eredetileg javarészt felvidéki evangélikus családok könyvtárából származnak. A teológiai munkák mellett jogi, irodalmi témájú kötetek és tankönyvek találhatók a gyűjteményben. Sztehlo Gábor valamelyik felmenőjétől örökölhette a könyvtárat.

A filiszteusok istenének, Dágonnak ledőléséről szóló kötetet a három Bruchsteiner testvér, Péter, Edi (Eduárd) és Zsuzsa ajándékozták Sztehlo Gábornak, amikor távoztak a Pax gyermekotthonból. A háború előtt Csillaghegyen élt gyerekek a vészkorszakban elvesztették szüleiket, így kerültek Sztehlo Gábor otthonába. Az a nagynéni vette magához az árvákat, aki családjával együtt még a háború előtt kivándorolt Ausztráliába. Edi néhány írása a PAX 5. osztályos tanulói által írt A Mi Újságunkban is olvasható. | K. B.

Old books from the library of Gábor Sztehlo

Cicero, Marcus Tullius: De oratore. vol. 3. Frankfurt, 1616. 16 × 10 × 3,5 cm

König, Joh. Friedrich: Theologica positiva. Rostock, Leipzig, 1719. 10 × 16,2 × 4,5 cm

Dietrich, Johann Conrad: Breviarium Historicum. Gießen, 1679. 16,4 × 10 × 3,4 cm

C. P. A. I. [Czeglédi István]: Az Ur frigy szekrénye előtt Dagon le-dülése. Kolozsvár, 1670. 15 × 19 × 2,5 cm

Inscription on the inside: 'To our paternal benefactor: / pastor Gábor Sztehlo, / with grateful love. / Budapest, 16 November 1947. / Péter Bruchsteiner, Edi Bruchsteiner, / Zsuzsa Bruchsteiner.'

EOK, R. 1.419; R.1.422; R.1.417; EOL L 465

Gábor Sztéhlo donated more than forty valuable old volumes from the 16th and 18th centuries to the Lutheran Archives in 1959, a year and a half before his departure for Switzerland. According to their ownership records, the volumes originally came mainly from the libraries of Lutheran families in Upper Hungary. In addition to theological works, the collection includes legal and literary volumes and textbooks. Gábor Sztéhlo may have inherited the library from one of his ancestors.

The book about the fall of the Philistine god, Dagon, was presented to Gábor Sztéhlo by the three Bruchsteiner brothers, Peter, Edi (Eduard) and Zsuzsa, when they left the Pax Home. The children, who had lived in Csillaghegy before the war, lost their parents during the Holocaust and were brought to Gábor Sztéhlo's home. The orphans were later taken in by their aunt, who had emigrated with her family to Australia before the war. Some of Edi's writings can also be read in *A Mi Újságunk*, written by PAX 5th grade students. | B. K.

IX.15. Hasliberg-Hochfluh temploma

Sztehlo Gábor | 1960-as évek

Papír, tus | 15 × 10,5 cm

EOM, Fotótár, Szt_002

Sztehlo Gábor kezűességéről is híres volt. E rajzot maga készítette Hasliberg-Hochfluh templomáról. | B. Zs.

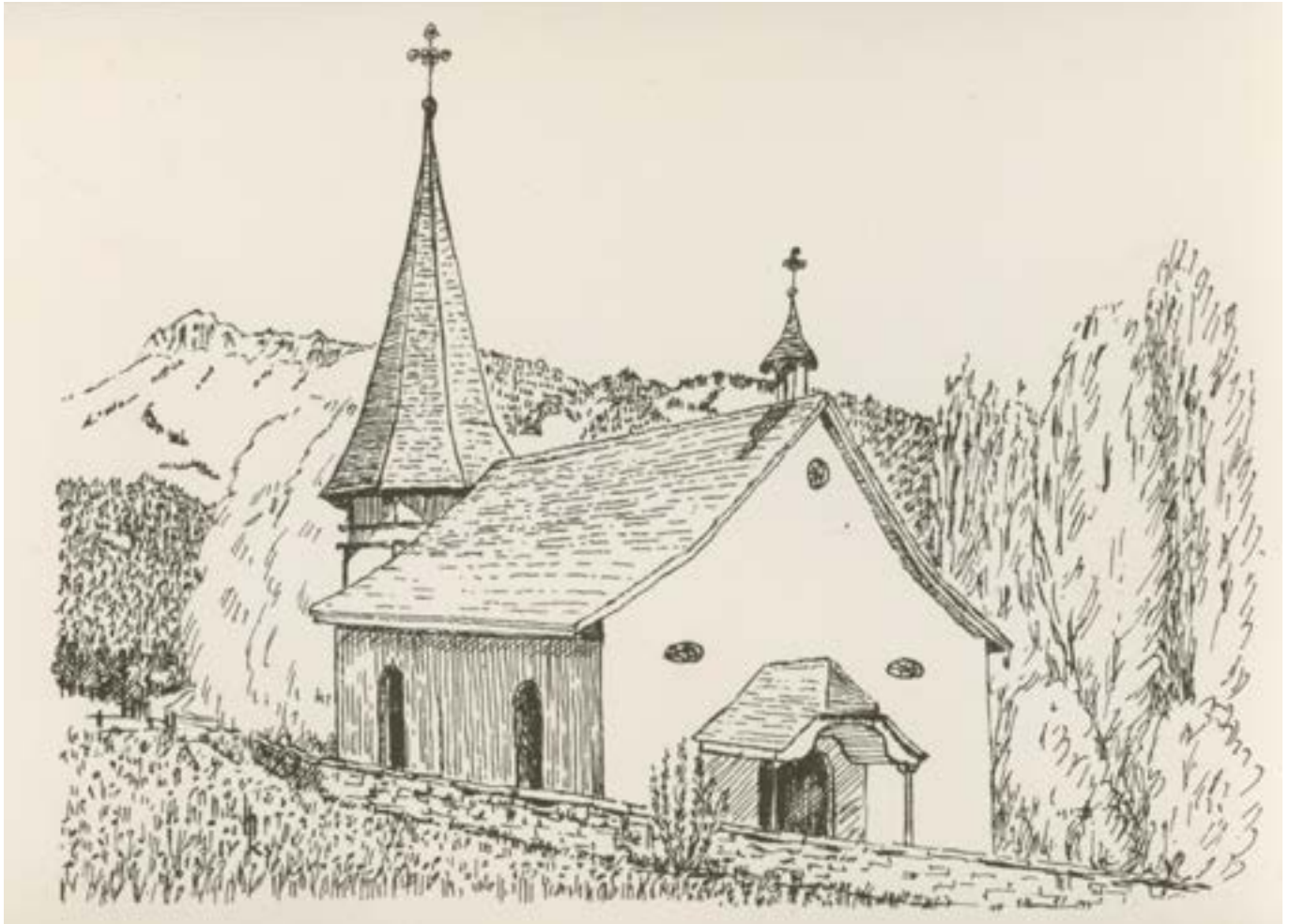
Hasliberg-Hochfluh church

Gábor Stehlo | 1960s

Paper, ink | 15 × 10,5 cm

EOM, Photo Collection Szt_002

Gábor Stehlo was also famous for his dexterity. This drawing of the church of Hasliberg-Hochfluh was also made by him. | Zs. B.

IX.16. Háromszázhatvanöt nap – kézirat

Sztehlo Gábor | 1961 körül

Kézirat | 21 × 30 cm

EOL VIII.123 Stehlo Gábor és Mátyás evangélikus lelkészek hagyatéka, 2. doboz, 1/3. csomó

Sztehlo Gábor 1961 után Svájcban írta meg visszaemlékezéseit a vészkorszakbeli gyermekmentő akcióról és az általa alapított gyermekotthon működéséről. E kézirat alapján Bozóky Éva szerkesztésében 1984-ben először Isten kezében címmel jelent meg a rövidített memoár. A kötet megjelenése ismertette meg szélesebb közönséggel Stehlo Gábor nevét és embermentő tevékenységét. A kézirat teljes terjedelmében Háromszázhatvanöt nap címmel, 2022-ben látott napvilágot Kunt Gergely jegyzeteivel és utószavával. | B. Zs.

Three Hundred and Sixty-Five Days – manuscript

Gábor Stehlo | c. 1961

Manuscript | 21 × 30 cm

EOL, VIII.123 The legacy of Pastor Gábor and Mátyás Stehlo, box 2, 1 / 3.

After 1961, Gábor Stehlo wrote his memoirs in Switzerland about his deeds about saving children during the Holocaust and founding a children's home. Based on this manuscript, an abridged memoir was first published in 1984 edited by Éva Bozóky under the title In the Hands of God. The publication of this volume introduced the name of Gábor Stehlo and his lifesaving work to a wider audience. The full manuscript was published in 2022 under the title Three Hundred and Sixty-Five Days, with notes and an afterword by Gergely Kunt. | Zs. B.

IX.17. Világ Igaza elismerő oklevél és érem

1973

Oklevél: 23,4 × 33,9 cm; Érem átmérő: 6 cm; eredeti díszdobozban: 10,4 × 10,4 × 2,6 cm

EOL VIII.123 Sztéhlo Gábor és Mátyás evangélikus lelkészek hagyatéka, 8. doboz, 4. csomó

Sztéhlo Gábor még életében megkapta az izraeli Yad Vashem Intézet által adományozott Világ Igaza díjat. A díjra a Bogár utcai otthon egyik mentettje, Perlusz Tamás terjesztette föl. | B. Zs.

Righteous Among the Nations certificate and medal

1973

Certificate: 23.4 × 33.9 cm; Medal d: 6 cm; in original box: 10.4 × 10.4 × 2.6 cm

EOL, VIII. 123. The legacy of Pastor Gábor and Mátyás Sztéhlo, box 8/4.

Gábor Sztéhlo was awarded the title of 'Righteous Among the Nations' by the Yad Vashem Institute in Israel during his lifetime. He was nominated for the award by Tamás Perlusz, one of those rescued by the Bogár Street Home. | Zs. B.

IX.18. Kisplasztika

Vígh Tamás | 2009

Bronz, márvány | talapzat: 28 × 20 × 2 cm; magasság: 23 cm

Magántulajdon

A Sztéhlo-centenáriumon 2009-ben a budapesti Deák Ferenc téren felállított gránit szobor kicsinyített, bronz másolatát Vígh Tamás a fivére számára készítette, aki gyermekkorában a Pax-otthon lakója volt. | K. B.

Statuette

Tamás Vígh | 2009

bronze, marble | pedestal: 28 × 20 × 2 cm; height: 23 cm

Privately owned

A reduced-scale bronze replica of the granite statue erected on Deák Ferenc Square, Budapest, on the occasion of the 2009 Sztéhlo Centenary. His brother, Lajos Vígh as a child was a resident of Pax children's home. | B. K.

IX.19. Diákpályázat díjazottjai

Sztechlo Gábor halálának 50. évfordulója alkalmából az emlékévé szervezői a Z generáció és a Gaudiopolis címmel pályázatot hirdetett diákoknak. A kiállításon a képzőművészeti kategória díjazott pályamunkái Sztechlo Gábor életének ma is aktuális mondanivalójára világítanak rá. | B. Zs.

Winners of the student competition

On the occasion of the 50th anniversary of the death of Gábor Sztechlo, the organisers of the commemorative year launched a student competition entitled Generation Z and Gaudiopolis. The winning entries in the visual arts category of the exhibition highlight the current relevance of Gábor Sztechlo's life. | Zs. B.

IX.19.a. Jobb világ

Bajnay Flóra, Hajas Lilla Hilka, Csabankó Manisa 11. d. | Sztechlo Gábor Evangélikus Gimnázium | 2024

Felkészítő tanár: Keresztes Ágnes

Papír, vegyes technika | 42 × 58 cm

A Better World

Flóra Bajnay, Lilla Hilka Hajas, Manisa Csabankó 11.d | Sztechlo Gábor Evangélikus Gimnázium | 2024

Teacher: Ágnes Keresztes

paper, mixed media | 42 × 58 cm

IX.19.b. Utolsó vacsora parafrázis

Jerabek-Karlovich Annamária 11. a. | Vas Vármegyei Szakképzési Centrum Kereskedelmi és Vendéglátóipari Technikum | 2024

Felkészítő tanár: Szita Szilvia

Vászon, tempera | 70 × 30 cm

Last Supper Paraphrase

Annamária Jerabek-Karlovich 11.a | Vas Vármegyei Szakképzési Centrum Kereskedelmi és Vendéglátóipari Technikum | 2024

Teacher: Szilvia Szita

canvas, tempera | 70 × 30 cm

KRONOLÓGIA

Sztechlo Gábor

1909. szeptember 25. Budapesten megszületett Sztechlo Gábor. Édesapja, Sztechlo Aladár táblai bíró, édesanyja a svájci származású Martha Haggenmacher. Hat testvér közül ő a harmadik gyermek.
- 1915–1927 Egy évig magántanuló volt, majd iskoláit a Deák téri evangélikus elemi iskolában, a budai ciszterci gimnáziumban, a Lónyay utcai református gimnáziumban, a fasori evangélikus gimnáziumban és a soproni evangélikus líceumban végezte.
1927. június 27. Érettségit tett a soproni evangélikus líceumban.
- 1927–1931 A soproni hittudományi fakultás hallgatója.
- 1931–1932 Egy tanévet Finnországban töltött ösztöndíjasként.
1932. május 28. Lelkesszé szentelte Raffay Sándor püspök. Segédlelkészként szolgált a fasori gyülekezetben.
1934. január 1. Missziói lelkésznek küldték ki Hatvanba. Szolgálati ideje alatt épült fel a hatvani templom.
1935. szeptember 1. Felszentelték az újonnan épült hatvani evangélikus templomot.
1936. március 8. A Cinkotától önállósult nagytarcsai leánygyülekezet lelkészévé választotta. Beiktatására március 22-én került sor.
1936. március 25. Feleségül vette Lehel Ilonát.
1936. szeptember 1. Elkészült a nagytarcsai parókia.
- 1937 A budapesti finn-magyar-észt lelkészkonferencián gyűjtést indított népfőiskola alapítására. Ez év februárjában született meg Gábor fia.
- 1938 Az első magyarországi népfőiskola alapítása Nagytarcsán.
- 1938 nyara Feleségével együtt részt vett a finnországi „felébredtek” kuopioi nagygyűlésén.
- 1942 Megszületett Ildikó lánya.
1942. október 25. Püspöke engedélyével négy hónapos szabadságot vett ki. Nagytarcsán későbbi utódja, Győri János helyettesítette. Szabadsága végén, 1943. február 28-án lemondott nagytarcsai gyülekezeti állásáról.
- 1943–1944 A bányai egyházkerület missziós lelkésze Budapesten.

1944	Fővárosi kórházlelkész. Márciustól az evangélikus egyház képviselője a Jó Pásztor Missziói Albizottságban.
1944. november 1-től	A Nemzetközi Vöröskereszt „B-szekciójának” főállású munkatársa lett Budapesten. Munkáját a „Jó Pásztor” Bizottság tagjaként végzi. Feladata az áttért zsidók támogatása, mentése. Lelkészként rendelkezési állományba került.
1944–1945	A svájci központú Nemzetközi Vöröskereszt támogatásával elsősorban magánvillákban és néhány egyházi épületben működő 42 gyermekotthonban 1600 gyermek és 400 felnőtt üldözöttet mentett meg a vészkorszakban.
1945–1950	A Jó Pásztor Gyermektelep, majd Pax-gyermekotthonok vezetője, ahol Gaudiopolis (Örömváros) néven a gyerekek által működtetett demokratikus önkormányzat működött.
1950. január 7.	Államosították a Pax-gyermekotthonokat, Sztehlo Gábor lemondott igazgatói állásáról.
1950–1951	Budai, kelenföldi, majd kőbányai segédlelkész. Segítette a fővárosból kitelepített evangélikusokat.
1951–1961	Az egyetemes egyház szeretetintézményi bizottságának, majd diakóniai osztályának ügyvivőjeként 16 intézményt működtető szeretethálózatot hozott létre és működtetett
1956	Felesége és két gyermeke emigráltak és Svájcban telepedtek le.
1961	Meglátogatta családját Svájcban. Kint tartózkodása alatt szívroham érte, gyógyulása után nem tért vissza Magyarországra.
1962	A Hasliberg-hochfluhi gyülekezet lelkésze lett Svájcban. A zürichi és walsenhauseni diakonissza anyaházzal kötött megállapodást rászoruló magyar családok üdültetésére.
1969	Interlakenben lett egyházmegyei helyettes lelkész és kórházlelkész.
1972	Megkapta a zsidómentésért járó, jeruzsálemi „Világ Igaza” kitüntetést.
1974. május 28.	Szívinfarktusban elhunyt Interlakenben.
1984. április 11.	A Farkasréti temetőben, családi sírboltba helyezték hamvait végső nyugalomra – feleségével együtt.

CHRONOLOGY

Gábor Sztehlo

25 September 1909	Gábor Sztehlo was born in Budapest. His father, Aladár Sztehlo, was a judge of the court; his mother was Martha Hagggenmacher, of Swiss origin. He was the third child of six siblings.
1915–1927	He was a private student for a year, then completed his education at the Lutheran Elementary School at Deák Square, the Cistercian High School in Buda, the Reformed High School on Lónyay Street, the Lutheran High School on the Fásor and the Lutheran Lyceum in Sopron.
27 June 1927	He graduated from the Lutheran Lyceum in Sopron.
1927–1931	Student at the Theological Faculty of Sopron.
1931–1932	Spent one year in Finland on a scholarship.
28 May 1932	He was ordained a pastor by Bishop Sándor Raffay. He served as an assistant pastor in the Fásor congregation.
1 January 1934	He was sent as a missionary pastor to Hatvan. During his ministry the church in Hatvan was built.
1 September 1935	The newly built Lutheran church in Hatvan was consecrated.
8 March 1936	He was elected pastor of the Nagytarcsa filia church, which had become independent from Cinkota. His inauguration took place on 22 March.
25 March 1936	He married Ilona Lehel.
1 September 1936	The parish house in Nagytarcsa was completed.
1937	At the Finnish-Hungarian-Estonian Pastors' Conference in Budapest, he started a collection for the foundation of a folk high school. In February of that year, his son Gábor was born.
1938	Founding of the first Hungarian folk high school in Nagytarcsa.
Summer 1938	Together with his wife, he participated in a large meeting of the 'awakened ones' in Kuopio, Finland.
1942	His daughter Ildikó was born.
25 October 1942	He took a four-month leave of absence with the permission of his bishop. János Győri replaced him in Nagytarcsa, and later became his successor there. At the end of his leave, on 28 February 1943, he resigned from his post in the Nagytarcsa congregation.
1943–1944	Missionary pastor of the Banya diocese in Budapest.

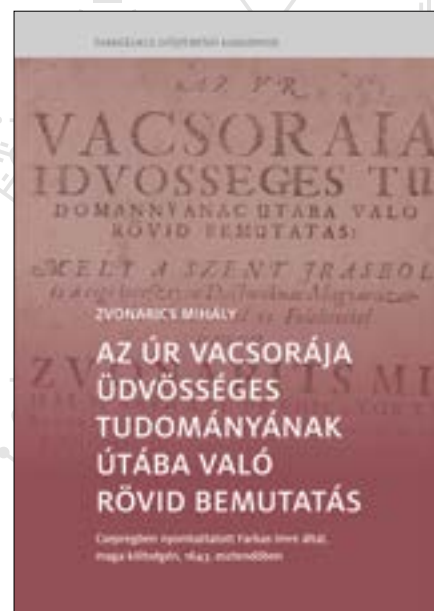
- 1944 Hospital chaplain in the capital. From March, representative of the Lutheran Church in the Good Shepherd Mission Subcommittee.
- From 1 November 1944 He became a full-time staff member of the International Red Cross 'B Section' in Budapest. He worked as a member of the Good Shepherd Committee. His task was to support and rescue converted Jews. As a clergyman he was placed on the disposal service.
- 1944–1945 With the support of the Swiss-based International Red Cross, in 42 children's homes, mainly in private villas and in some church buildings, he rescued 1,600 children and 400 adults during the Holocaust.
- 1945–1950 Head of the Good Shepherd, later the Pax children's home. In the home a democratic self-government was established, run by the children under the name of Gaudiopolis (City of Joy). Pax children's home were nationalised; Gábor Sztehlo resigned as director.
- 7 January 1950 Pax children's home were nationalised; Gábor Sztehlo resigned as director.
- 1950–1951 Assistant pastor in Buda, Kelenföld, then in Kőbánya. He helped those congregation members who were expelled from the capital.
- 1951–1961 As the head of the Charity Institutions Committee and later of the Diaconal Department of the Lutheran Church, he set up and ran a charity network of 16 institutions.
- 1956 His wife and two children emigrated, settling in Switzerland.
- 1961 He visited his family in Switzerland. During his stay he suffered a heart attack and did not return to Hungary after his recovery.
- 1962 He became pastor of the Hasliberg-Hochfluh congregation in Switzerland. He signed an agreement with the diaconal institute in Zurich and Walsenhausen to offer holiday opportunities for Hungarian families in need.
- 1969 Diocesan assistant pastor and hospital chaplain in Interlaken.
- 1972 He received the 'Righteous Among the Nations' award in Jerusalem for saving Jews.
- 28 May 1974 Died of a heart attack in Interlaken.
- 11 April 1984 He and his wife were laid to rest in the family vault at Farkasrét Cemetery, Budapest.

Válogatott bibliográfia

Selected bibliography

- Sztehlo Gábor: *Isten kezében*. Sajtó alá rendezte: Bozóky Éva. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1984
- Merényi Zsuzsanna: *Sztehlo Gábor, a gyermeknevelő*. Alternatív Közgazdasági Gimnázium Alapítvány, Budapest, 1993
- Koren Emil: *Sztehlo Gábor élete és szolgálata*. Evangélikus Országos Múzeum, Budapest, 1994
- Bartosné Stiasny Éva: *Háborúban békeességben. A Bogár utcai gyermekotthon lakóinak csodás megmenekülése*. Luther Kiadó, Budapest, 2005
- Kertész Botond: „Tüske a köröm alatt”: Sztehlo Gábor és az állambiztonsági szolgálatok. In: *Credo*, 2009, 1-2. szám, 28–34.
- Andrási Andor – Laborczi Dóra (szerk.): *Sztehlo-gyerekek voltunk*. Luther Kiadó, Budapest, 2018
- Sztehlo Gábor: *Háromszázhatvanöt nap*. Emlékek a magyarországi zsidómentésről 1944-ben. Sajtó alá rendezte: Kunt Gergely és Schmal Alexandra. Magvető Kiadó, Budapest, 2022
- Kertész Botond: A gyülekezetépítő Sztehlo Gábor. In: *Credo*, 2024, 2. szám, 16–25.
- Mirák Katalin: Egy gebes lótól a szeretetotthonokig, avagy Sztehlo Gábor és az 1951-es budapesti kitelepítés. In: *Credo*, 2024, 2. szám, 28–37.

IM

ISBN 978-615-6566-09-6

ISSN 2677-1659

A katalógust kiadja: Evangélikus Országos Gyűjtemény, Budapest
Felelős kiadó: az Evangélikus Országos Gyűjtemény igazgatója

EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS MŰZEUM

Budapest V., Deák tér 4.

+36/20 824-3864

eom.latozas@lutheran.hu

<https://www.facebook.com/evangelikusmuzeum/>

www.evangelikusmuzeum.hu

[evangelikus.orszagok.muzeum](https://www.instagram.com/evangelikus.orszagok.muzeum)